

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna Kostková

Komentovaný překlad: Rossijskije vozhdí v borb'e, ljubvi i smerti (Jekaterina Svjatoslavovna Rybas, Moskva, OLMA-PRESS, 2002, vybrané kapitoly)

Annotated translation: Rossijskie vozhdí v borb'e, ljubvi i smerti (Yekaterina Svyatoslavovna Rybas, Moscow, OLMA-PRESS, 2002, selected chapters)

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Anna Rosová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především Mgr. Anně Rosové za její cenné rady, vstřícnost a pomoc při vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Aleně Mikulíkové, korektorce, která se zaměřila na jazykovou stránku mé práce a opravila chyby, které se v textu vyskytly.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis:

Kristýna Kostková

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je komentovaný překlad části jedné vybrané kapitoly z knihy *Российские вожди в борьбе, любви и смерти*. Práce se skládá ze dvou částí; první obsahuje samotný překlad, druhá představuje translatologický komentář k tomuto překladu. Komentář je rovněž rozdělen na dvě části – první se zabývá analýzou výchozího textu, ve které práce vychází z modelu Christiane Nordové, konkrétně z kategorizace vnětextových a vnitrotextových faktorů. Druhá část se věnuje translatologickým posunům, jak je popisuje V. N. Komissarov.

Klíčová slova

Překlad, překladatelská analýza, překladatelský problém, překladatelské posuny, komentovaný překlad, dětství, škola, otec, matka, kamarádi, učitel, učitelka, osobnost

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to provide an annotated translation of one part of one selected chapter from the book *Российские вожди в борьбе, любви и смерти*. The thesis consists of two parts. The first one is the translation itself, the second one represents the annotation of given translation. The annotation is also divided into two parts. The first one includes the analysis of the source text based on Christiane Nord's model of translation; the categorization of extratextual and intratextual factors. The second one focuses on translatological transformations as described by V. N. Komissarov.

Key words

Translation, translation analysis, translational problem, translatological transformations, annotated translation, childhood, school, father, mother, friends, teacher, personality

Obsah

Úvod	6
1. Překlad	7
2. Komentář	29
2.1 Překladatelská analýza	29
2.1.1 Vnětextové faktory	29
2.1.1.1 Autor	29
2.1.1.2 Záměr	29
2.1.1.3 Adresát	30
2.1.1.4 Médium	30
2.1.1.5 Místo a čas	31
2.1.1.6 Funkce	31
2.1.2 Vnitrotextové faktory	34
2.1.2.1 Téma a obsah	34
2.1.2.2 Presupozice	34
2.1.2.3 Kompozice, grafická stránka	35
2.1.2.4 Lexikum	36
2.1.2.5 Syntax	36
2.1.2.6 Suprasegmentální rysy	37
2.1.3 Žánrově-stylistické zařazení textu	38
2.2 Překladatelská metoda	39
2.3 Překladatelské posuny	40
2.3.1 Lexikální posuny	40
2.3.1.1 Formální lexikální posuny	40
2.3.1.2 Obsahové lexikální posuny	42
2.3.2 Gramatické posuny	47
2.3.3 Lexikálně-gramatické posuny	53
2.3.4 Pragmatické adaptace	54
2.4 Další překladatelské problémy	56
2.4.1 Reálie spojené s Gruzii	56

2.4.2 Přechodníkové vazby	58
2.4.3 Promluvy osob.....	59
2.4.4 Opakování slov	60
Závěr.....	62
Bibliografie.....	63
Příloha	65

Úvod

Cílem této bakalářské práce je komentovaný překlad vybrané části kapitoly z knihy *Rossijskije voždi v borbe, ljubvi i smerti*. Práce se skládá ze dvou částí; první obsahuje samotný překlad, druhá představuje translatologický komentář k danému překladu. Komentář rovněž sestává ze dvou částí; první část se zabývá analýzou výchozího textu, ve kterém vycházím z modelu Christiane Nordové, konkrétně z vnětextových a vnitrotextových faktorů. Druhá část se věnuje translatologickým posunům a je založena na klasifikaci V. N. Komissarova.

Knihou, kterou jsem si pro překlad zvolila, je mozaikou životů významných ruských a sovětských politických osobností. Kvůli jejímu rozsahu se tato bakalářská práce omezuje pouze na překlad a translatologický komentář překladu jen jedné konkrétní kapitoly, která se zaměřuje na dětství předních ruských a sovětských politiků a vládců – Petra Velikého, V. I. Lenina, J. V. Stalina, N. S. Chruščova, L. I. Brežněva, M. S. Gorbačova, B. N. Jelcina a V. V. Putina. Jde o osobnosti, které stály u význačných historických událostí a psaly světové dějiny. Navíc se mnou vybraná kapitola soustředí na jejich dětství, tedy období, které předcházelo jejich vstupu na politickou scénu. Z tohoto důvodu si myslím, že by kniha mohla být zajímavým materiálem i pro čtenáře, kteří se dějinami či politikou nezabývají do hloubky.

1. Překlad

DĚTSTVÍ RUSKÝCH VŮDCŮ

DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ CARA PETRA VELIKÉHO

Kořeny prudkého chování Petra Velikého lze údajně hledat v jeho bouřlivém dětství, kdy si Petr vypěstoval averzi vůči starým pořádkům, které mu v životě byly překážkou. Sám o svém dětství mluvil s hořkostí v hlase.

Petr byl mladším synem cara Alexeje Michajloviče. Ten měl z prvního manželství s Marií Iljiničnou Miloslavskou třináct dětí, z nichž přežily pouze dvě – Fjodor a Ivan, a i ti byli nemocní. Fjodor trpěl kurdějemi a Ivan špatně viděl, koktal, byl slabý a trpěl duševní poruchou.

Car Alexej byl vděčný za syna z druhého manželství, Petra. Na počest jeho narození se na dvoře konalo několik oslav. Pokřtěn byl 29. června 1772 v Čudovském klášteře a jeho kmotrem se stal carevič Fjodor Alexejevič, jeho nevlastní bratr. Podle starého zvyku byl novorozenec změřen a přesně v jeho velikosti byla následně vytvořena ikona apoštola Petra. O malého Petra se starala kojná a spousta chův. Traduje se, že už od dětství byl urostlý, statný a krásný. Ovšem nesl si s sebou následky těžkého porodu, který zanechal stopy na jeho duševním zdraví. Jeden z žáků Sigmunda Freuda tvrdil, že veškerá nervová onemocnění jsou výsledkem bolesti, která se při porodu přenáší na dítě. Je možné, že Petrova hyperaktivita byla toho důsledkem.

Petr si rád hrál na vojáky, v dílnách na dvoře mu vyráběli luky, dřevěné pušky a pistole, bubny a vlajky. S těmito zbraněmi si malý carevič rád hrál a také jimi vyzbrojoval své přidělené kamarády – vrstevníky z rodin dvorské šlechty, kteří se vždy pohybovali v blízkosti malých carevičů. Ovšem dostatečného vzdělání se mu nedostalo. Když mu byly čtyři roky, zemřel mu otec a jeho prvního učitele, Nikitu Moisejeviče Zotova, mu přidělil už car Fjodor, jeho nevlastní bratr. Azbuku se Petr začal učit v tomto období, když mu bylo pět let.

Do té doby Zotov pracoval jako vedoucí úředník. Než začal Petra vyučovat, musel podstoupit zkoušku, při které četl a psal za carovy přítomnosti. Spokojený s ním byl jak sám vládce, tak i známý společenský a církevní činitel, spisovatel a kazatel Simeon Polockij. Tehdy byl možná Zotov abstinent, ale nakonec se stal pravidelným návštěvníkem hostin, kterých se účastnil i car. Vzdělávací proces na Rusi začínal výukou azbuky a pokračoval čtením a výkladem Knih hodinek, Knihy žalmů, Skutků apoštolů a Evangelia; k psaní se přistupovalo později. Kromě

čtení a psaní Zotov Petra obeznámil také s ruskými dějinami, které mu vysvětloval na letopisech. Petr měl svého učitele rád, byl na něj milý a vážil si ho.

Po svatbě Alexeje Michajloviče a Natálie Kirillovny Naryškinové začali na dvoře všichni její příbuzní pochopitelně hrát významnou roli. Posílení jejich moci se silně nezamlouvalo Miloslavským, příbuzným cara ze strany jeho první manželky.

Časem atmosféra na dvoře houstla a Petr to pochopitelně vnímal; jeho rodinu nenáviděli.

Ačkoliv byl za následníka trůnu vždy považován carevič Fjodor (což bylo od roku 1674 oficiální), Petr vzhledem k indispozicím obou svých bratrů na trůn nemohl nepomýšlet.

Obě větve carových příbuzných měly úplně odlišné zájmy a lišily se jak svými názory, tak vychováním. Carovy starší děti (hlavně Fjodor a dcera Sofie) získaly na tehdejší poměry perfektní vzdělání od Simeona Polockého, který věnoval velkou pozornost jejich duchovnímu životu.

Oproti tomu Naryškinová pocházela z prostředí bez důrazu na duchovní hodnoty, které nasálo vliv západoevropské kultury.

V lednu roku 1676 ve věku čtyřiceti sedmi let umírá car Alexej. Na trůn nastupuje jeho čtrnáctiletý syn Fjodor, ovšem po určitou dobu měl věci v rukách bojar Matvejev – na trůně seděl zástupce jedné části rodiny, vládl zástupce té druhé.

Bojaři v čele s Bogdanem Chitrovovem, Jurijem Alexejevičem Dolgorukým a také Ivanem Maximovičem Jazykovem si získali sympatie nového cara Fjodora a odstranili z jeho okolí všechny ostatní. Po jeho smrti (27. dubna 1682) zvítězili Naryškinovi. Na ruský trůn usedl nejen Petrův starší bratr Ivan, ale i sám Petr.

Zdálo se, že temperamentní desetiletý chlapec má více předpokladů pro vládnutí než slabý čtrnáctiletý Ivan. Na Petra dohlížela jeho matka, carevna Natálie Kirillovna, ovšem jako vládkyně nebyla silná; neměla kolem sebe dost věrných.

Princezna Sofie, žákyně Simeona Polockého, byla velmi chytrá, vzdělaná a energická, dokonce stála v čele rodu Miloslavských. Počítala s tím, že když na trůn usedne její nezpůsobilý bratr Ivan, stane se jeho regentkou a bude tak vládnout Rusku. Ovšem na trůn zasedl Petr, carovou regentkou se tedy stala Natálie Kirillovna, kterou Sofie pochopitelně neměla dvakrát v lásce.

Začátkem roku 1682 stál v čele střeleckého vojska kněz Jurij Alexejevič Dolgorukij, kterého historik S. M. Solovjov popsal jako trosku, na které se podepsal věk a ochrnutí. Nebyl už

schopen si udržet autoritu. Povstání střelců začalo již za Fjodora, ale za nové vlády se ještě vyostřilo. Šestnáct pluků se obrátilo ke dvoru s výhrůzkou – pokud plukovníci nebudou potrestáni, vypořádají se s nimi střelci po svém. Historici se domnívají, že se tehdy regentka dopustila chyby. Namísto toho, aby se záležitost pokusila v klidu prošetřit, vyděsila se a střelcům ustoupila – uvolnila plukovníky ze služby a získala od nich zpět finanční prostředky náležící střelcům. To spustilo lavinu událostí, ve střeleckých plucích zavládl chaos a s nepohodlnými nadřízenými se střelci vypořádali po svém.

S nástupem nové vlády střelci vycítili, že představují sílu, které se bojí i samotný dvůr.

15. května ráno došlo ke střeleckému převratu. Miloslavští střelce informovali, že car Ivan byl zavražděn zrádci, Naryškinovými, a povolali je do Kremlu. Střelci přišli v bojové sestavě, podařilo se jim obsadit kremelské brány, zpřetrhali spojení Kremlu se zbytkem města a postoupili k paláci. Když se o tom kremelští bojaři a patriarcha dozvěděli, svolali radu, na které rozhodli, že střelcům Ivana i Petra ukážou, aby je přesvědčili, že k žádné zradě či nepokojům na dvoře nedošlo. Carevna Natálie vzala oba bratry na balkón a střelci od samotného Ivana mohli slyšet, že mu nikdo neubližuje a nemá si na koho stěžovat. Jeho slova střelce přesvědčila, že se stali obětí jakéhosi klamu, že žádní zrádci neexistují a není se tak komu mstít. Staříkovi Matvejevovi se povedenou a zdrženlivou promluvou podařilo střelce uklidnit natolik, že už se chtěli rozejít. Ovšem Michail Jurjevič Dolgorukij mu to pokazil. Jakožto druhý velitel střeleckého oddílu, hned po svém otci, skupině střelců příkře nakázal, aby se rozešli, protože si myslel, že novou skutečnost už přijali. Střelci, které předtím navedli lidé od Miloslavských, se na něj vrhli, zabili ho a poté vtrhli do paláce hledat další „zrádce“. Matvejeva se zmocnili před zraky Natálie a Petra (někteří dokonce tvrdí, že jim ho vyrvali z rukou) a rozsekali ho na kusy. Hned po něm chytili a zabili bojary kněze Romodanovského, Afanasije Naryškina a další. Střelci hledali především bratra carevny Ivana Naryškina, kterého Miloslavští tolik nenáviděli, ovšem marně. Povstání bylo ukončeno jeho násilnou smrtí.

Dospívající Petr se tak stal svědkem a účastníkem krveprolití, ve kterém jeho příbuzní a spojenci našli strašlivou smrt. Na základě těchto hrůz si Petr v budoucnu vytvořil ke zrádcům a vrahům specifický vztah a neměl s nimi slitování. Události „květnových dnů“ roku 1682 jím natolik otřásl, že se u něj i v budoucnu při nervozitě objevovaly křečovitě pohyby v oblasti hlavy a obličeje.

Od května do října 1682 Rusko procházelo tzv. smutou, obdobím zmatků, které skončilo návratem dvora do Moskvy, k moci se dostala carevna Sofie (1682–1689).

Petrovi se nedostalo řádného vzdělání, jeho znalosti nebyly nijak důkladné, uměl číst a psát a věděl něco málo o historii. Většinu času si hrál na vojáky. Byl v nemilosti a namísto v kremelském paláci musel spolu se svou matkou žít v „potěšné“ rezidenci pod Moskvou. Petrův vychovatel, kněz Boris Golícyn, se mu dostatečně nevěnoval, a dokonce i Natálie svému synovi dovoľovala, aby si dělal, co se mu zlíbí. Petr si mezi služebnictvem při dvoře sám vybíral přátele a zároveň se snažil o samostudium.

Roku 1683 zakládá tzv. potěšné pluky. V listopadu téhož roku začíná za pomoci dobrovolníků sestavovat Preobraženský pluk (do smrti si Petr pamatoval prvního člena, dvorního pečovatele o koně Sergeje Buchvostova). V tomto pluku nebyl vládcem, ale kamarádem a spolubojovníkem, učil se o válečném umění po boku ostatních vojáků. Podnikal různé manévry a menší pochody, na řece Jauze se budovala „potěšná“ pevnost jménem Presburg (1685). Tyto kratochvíle vyžadovaly zásobování a finanční prostředky, které Petr čerpal z Moskvy. Sofie v těchto kratochvích neviděla žádné nebezpečí, záhy se ovšem ukáže, že se zmýlila. Petr se pohyboval mimo prostředí dvora, podle historika S. M. Solovjova míchal dohromady urozené a poddané a spontánně si tak vytvářel své věrné.

Zvídavost a zájem o vzdělání byly pro mladého Petra typické. V úvodu *Námořnického řádu* (Morskij reglament) Petr vzpomíná, jak mu Jakov Dolgorukij přivezl ze zahraničí astroláb a nikdo netušil, jak se s ním má zacházet. Pro Petra tenkrát sehnali odborníka, Nizozemce Franze Timmermana, který věděl, že pro používání astrolábu je nezbytná znalost geometrie a jiných vědních disciplín. Právě tento muž začal nadšeného Petra vyučovat geometrii a výstavbu pevností. Tou dobou v oblasti Izmailova nedaleko od Moskvy našel Petr starý anglický člun, který byl zahrabaný v sýpce. Timmerman Petrovi řekl, že na tomto člunu jde plout proti větru a lavírovat, což Rusové neznali. Mladého panovníka to zaujalo a vyhledal Nizozemce Karsten Branda, pocházejícího z moskevské Německé slobody jako Timmerman, který ho začal učit, jak pracovat s plachtami. Začínali na uzoučké Jauze a potom na izmailovském rybníku.

Navigace se stala Petrovou vášní, k jejímu studiu přistupoval velmi zodpovědně. Roku 1688, když se blížily jeho 17. narozeniny, se rozhodl svého koníčka provozovat na Pereslavském (Pleščejově) jezeře, protože se mu nezamlouvalo, že se v okolí Moskvy není kde plavit. Matka s jeho odjezdem souhlasila a Petr začal za pomoci holandských mistrů ve městě Pereslav-Zaleskij stavět plavidla. K jejímu vzteku ho lodě zajímaly víc než dvorní povinnosti, rozhodla se ho tedy oženit s Jevdokijí Fjodorovnou Lopuchinovou, aby se usadil. Svatba se konala 27. ledna 1689. Petr Jevdokii nemiloval, nicméně se podřídil matčině vůli. A stejně po několika

měsících od svatby matku i ženu opustil a odjel za svými loděmi. V létě téhož roku ho jeho matka povolala do Moskvy – schylovalo se k boji s Miloslavskými.

Petrovy zážitky z dětství, jako nepřátelské okolí, Zotovův alkoholismus, záliba v nových věcech a nenávisť ze strany Miloslavských, to vše se podílelo na utváření vládcovy osobnosti.

DĚTSTVÍ VLADIMIRA ULJANOVA (LENINA)

Vladimir Iljič Uljanov se narodil 22. dubna 1870 v Simbirsku (dnešním Uljanovsku) jako třetí dítě do rodiny školního inspektora.

Malý Volod'ja se v raných letech svého života netěšil dobrému zdraví. Kvůli jeho nemocným očím ho vozili k jednomu z nejlepších očních lékařů v Povolží, ke kazaňskému profesorovi Adamjukovi, který si všiml, že má Lenin v levém oku vrozenou vadu. Diagnostikoval mu tupozrakost. Tímto okem chlapec pochopitelně velmi špatně viděl na dálku. Tehdy se tato vada neléčila a Vladimir Iljič žil celý život v domnění, že na levé oko vůbec nevidí.

Detaily z Leninova dětství můžeme najít v pamětech jeho starší sestry Anny, které v zahraničí teprve nedávno spatřily světlo světa. Dále se v nich vyvrací oficiální verze komunistické ideologie, která tvrdí, že Lenin byl svatý a prost všech chyb a slabín obyčejného člověka.

Jeho o šest let starší sestra ve svých pamětech vzpomíná, že bratr měl slabé nohy a velikou hlavu. Naučil se chodit až v šesti letech a často padal. Jakmile k tomu došlo, vzteky mlátil hlavou o podlahu. Rodiče se obávali, že jejich syn může být duševně zaostalý.

Když byl Lenin malý, často se projevoval velmi hlasitě a pořád by něco rozbíjel. Kupříkladu když mu byly tři roky, rozšlapal svému bratrovi sbírku divadelních plakátů.

Anniny paměti a rodinná korespondence ukazují, že Lenin začal brzy projevovat svoji vůli a byl tvrdohlavý, od dětství si zvykl dosahovat svého, nutil lidi dělat, co zrovna potřeboval, a to často ne zcela vhodným způsobem.

Leninův otec byl podle literárního vědce Vadima Kožinova velmi zbožným mužem. Vladimir Iljič vyrůstal ve venkovských městech u řeky Volhy, kde panovala pravoslavná patriarchální atmosféra. Jak sám píše, do svých šestnácti let byl pravoslavným věřícím a byl součástí simbirského Společenství ctihodného Sergije Radoněžského.

DĚTSTVÍ JOSIFA STALINA

Josif Vissarjonovič Džugašvili (Stalin) se narodil 21. prosince 1879 v gruzínském městě Gori, kde žil až do roku 1883. Narodil se do rodiny obuvníka Vissarona Ivanoviče, kterému do té doby zemřely tři děti.

Domek, ve kterém Stalin vyrůstal, je postaven z gruzínských plochých cihel a má terasu s vyřezávaným dřevěným zábradlím. Vevnitř najdeme dvě místnosti, z nichž jedna náležela právě Džugašviliovým. Je zařízena skromně – jednoduchý jídelní stůl s bílým ubrusem, kolem čtyři nenatřené dřevěné taburety. Na stole hliněný džbán na vodu a měděná petrolejová lampa. Vlevo u okna je otoman se dvěma ručně vyráběnými příkrývkami a kobercovými polštáři. Vedle stojí truhla, kam rodina ukládala svůj skromný majetek. Dále tam můžeme najít tzv. kidobani; bedýnku na chléb. Ve zdi naproti dveřím jsou zabudované nepříliš hluboké skříňky na nádobí a oblečení. Vpravo u zdi se nachází nizoučká kredenc přikrytá plátenkem, na ní samovar, kulaté zavírací zrcátko v dřevěném provedení a dva svícníky.

Josifova matka pracovala jako nádenice, dnes bychom řekli hospodyně. Moc si přála, aby se její syn prosadil a stal se duchovním.

Jeho otec holdoval alkoholu a přišel o život v opilecké rvačce.

Historik D. Volkogonov napsal: „Soso spolu se svou matkou často čelil hrubému násilí. Než šel opilý otec spát, snažil se umíněnému chlapci, který ho očividně neměl v lásce, nafackovat. Už tenkrát byl Soso mazaný a otci se vyhýbal. Nespravedlnost v podobě násilí, které na něm otec páchal, se na Stalinovi podepsala – zatvrdil se. Brzy nato došlo k poslední potyčce mezi jeho rodiči, otec poté odjel do Tiflisu, dnešního Tbilisi, kde zemřel v jedné noclehárně. Jelikož se nevědělo, o koho se jedná, byl pohřben na státní náklady.“

Když bylo Stalinovi pět let, prodělal neštovice, po kterých mu v obličeji zůstaly jizvy.

O několik let později četníci do kolonky „zvláštní znamení“ uváděli: „zjizvený obličej, stopy po neštovicích“. V dospělosti nebyl nikterak vysoký, měřil 153 centimetrů.

V dětství míval pěkný vysoký hlas a zpíval v kostelním sboru. Jednou, na Tři krále, do davu najel povoz, Josif nestihl uhnout a skončil pod koly. Od té doby měl pochroumanou ruku. Také měl na noze dva srostlé prsty, což bývá považováno za zlé znamení.

Spisovatel D. Suliašvili ve své knize *Školní léta* (Učeničeskije gody) vzpomíná, jak se Stalinem chodil do církevní školy:

„My mladší jsme se toužili seznámit a kamarádit se žáky z vyšších ročníků, kteří různými způsoby vynikali, např. svými schopnostmi, dobrými známkami či nebojácností. Takového žáka jsme se všichni snažili napodobovat. Pokud byl nejlepší ve štafetě, gruzínské národní hře crelacht, zápasech, míčových hrách a jiných hrách a také byl díky svým výsledkům oblíbený mezi učiteli, naše úcta a obdiv neznaly hranic. Všelijak jsme se s ním snažili spřátelit a zajistit si jeho pozornost. Na naší škole vynikal svými schopnostmi, nebojácností a studijními úspěchy Soso Džugašvili. Všichni jsme věděli, že ačkoliv nepocházel z duchovně založené rodiny, dostával od školy za své výsledky příspěvek pět rublů měsíčně, což bylo v té době něco nevídaného. Jednou mi o velké přestávce, když jsme běhali po chodbě a vyváděli, zašeptal jeden z kamarádů: ‚Koukej! To je on!‘

Na první pohled se Soso Džugašvili nezdál nijak zvláštní, měl typicky živé dětské oči, zmačkanou, ovšem čistou košili z obyčejné látky, kalhoty zastrčené do vysokých bot a brigadýrku. Košili měl u pasu pevně staženou širokým páskem. Husté vlasy mu padaly do čela... Často jsem ho z bezpečné vzdálenosti nenápadně sledoval, když se procházel po chodbě a objímal se s kamarády. Nikdo z něj nemohl spustit zrak. Jednou, když si všiml, že se po něm dívám, ke mně nečekaně přišel, vzal mě za ruku, vlídně mě objal, usmál se a zeptal: ‚Jak se jmenuješ?‘ Tak jsem se mu představil. ‚Pašák, pašák,‘ zněla odpověď. Do paměti se mi navždy vryly jeho hluboké oči a okouzující úsměv. Jak ke mně tenkrát prostě přišel, tak přímo a přátelsky, pořád jsem mu chtěl být nablízku. O velké přestávce jsme na školním dvoře hrávali tzv. pásky. Všichni se rozdělili na dvě družstva, každé z nich vedl ten nejlepší a nejšíkovnější hráč. Jedním takovým byl Soso Džugašvili. Skoro všichni jsme chtěli hrát na jeho straně. Seběhli jsme se kolem něj a prosili: ‚Soso, genacvale, já s tebou budu v týmu! Soso, prosím!‘

‚Já budu vybírat první,‘ ozvalo se.

‚Ne, já!‘

‚Ty budeš se mnou!‘

‚A on zase se mnou!‘

Rozdělili jsme se do družstev, každý šel tam, kam patřil. Ti z nás, co byli v týmu se Sosem, skákali radostí. Ten nás poplácal po rameni a nabádal nás, abychom hráli pořádně. A my jsme pro vítězství dělali první poslední, bylo na naší straně. Soso vedl náš tým po svém. Každému z hráčů řekl, jak má hrát, kam si má stoupnout, slabší stavěl mezi silnější, a když byli všichni členové týmu na svých místech, prudce útočil na soupeře. Byl to opravdu šikovný hráč a nenašel

se nikdo, kdo by byl schopen mu pásek vyrvat. Nikomu neustupoval a jakéhokoliv slabého hráče ze svého družstva dovedl tak povzbudit, že potom hrál jedna báseň. Obratně běhal kolem dokola, jednou byl u toho obránce, pak zas u druhého, čímž je rozptyloval a v nestřeženou chvíli jednomu takovému hráči sebral pásek. Potom tím páskem začal mávat ve vzduchu, obíhal hráče, co stáli v kruhu, a švihal je po nohách, dokud se nezmocnil dalšího pásku¹.

Při hře všichni Sosa sledovali. Byli unesení jeho obratností a tleskali mu, skákali a křičeli: „Správně, Soso, správně! Tak se na něj musí, přesně...!“

Když hra skončila, všichni se kolem Sosa seběhli a poslouchali jeho zvučný hlas. Mluvil tak příjemně a přitažlivě, že dokonce přilákal k oknům učitele, kteří si ten zvuk také vychutnávali.

Pak jsme začali tancovat lezginku a gruzínsky zpívat:

„Capgala pogona da...“ začal Soso.

„Oj-da pogona,“ odpovídali ostatní a dávali se do tance.

Uprostřed hloučku někdo tancoval na špičkách, Sosův hlas se nesl vzduchem a splýval s šuměním řeky Liachvy, která tekla hned za plotem. Soso se skvěle učil. Rok co rok byl nejlepší ze třídy. A taky s učením pomáhal ostatním. Všichni kolem věděli, jak je dobrý a jak ho mají učitelé rádi. Pokud tedy měl někdo z dětí potíže s probíranou látkou, jeho rodiče se vydali za Sosem a prosili ho, aby jejich ratolest doučoval. A Soso s lehkostí, ovšem vytrvale pomáhal se školou dětem, co byly pozadu.

„Tak, a ať si teď Lavrov zkusí dát ti pětku!“ říkával žákovi. „Jestli ti zas napíše nedostatečnou, hned mi to přijď říct.“ Povzbuzený žáček utíkal domů a po nějaké době si známky skutečně opravil. Vedle učebnic četl Soso i jiné knihy. Už v prvním ročníku náboženství přečetl spoustu knih z gruzínské krásné literatury. Především ho zajímala pohádková dobrodružství postavy jménem Karaman a jiných národních hrdinů. Co se beletrie týče, v té době měl nejradši Kazbegiho. Jakmile se dostal k nějaké nové knize, utíkal celý natěšený domů, aby si ji mohl co nejrychleji přečíst. O své dojmy z četby se děлил se svými kamarády, pokaždé jim radil, aby si tu a tu zajímavou knížku také přečetli. Měl mezi nimi své vyvolené, ale i k nám mladším se

¹ Historik D. Volkogonov říká: „Stalin se kvůli svému nízkému vzrůstu a fyzické slabosti nemohl spoléhat, že bude v chlapeckých potyčkách vyhrávat. Také se bál, že ho někdo zmlátí. Už od mala byl uzavřený a mstivý a po celý život neměl v lásce silné a vysoké lidi.“ Nevyhrával díky síle, ale vychytralosti.

choval jako k sobě rovným. Občas takhle vzal člověka za ruku, hodil si ji přes rameno a dělal, že si s dotyčným měří síly.

„Teda, ty jsi pořádné zvíře, a jakou máš sílu. Za chvíli mě přepereš,“ povídal z legrace.

Tenkrát bylo Gori rozdělené na dvě části – na horní a dolní. Sosův domek byl v té horní, které se taky říkalo ruská. Sosova matka, Jekatěrina, byla na svého chytrého a šikovného syna pyšná. Dědala pro něj první poslední, nehledě na vlastní zdraví. Snila o tom, že se stane učitelem a že se přestěhují do něčeho prostornějšího a světlejšího. V Gori tehdy žili tři gruzínští spisovatelé. S. Mgaloblišvili, N. Lomuori a Melanija (Natadze) – autorka díla Bnělo. Ztotožňovali se s idejemi tehdejšího národoveckého hnutí a v Kartalii, (oblast v Gruzii – pozn. překl.), tajně šířili ilegální literaturu. Soso s nimi často trávil čas.“

D. Gogochija vzpomíná, jak s J. Džugašvilim chodil do církevní školy v Gori a do teologického semináře v Tiflisu:

„Josifa Džugašviliho jsem poprvé potkal, když jsem nastoupil do gorijské církevní školy. Bylo mu tehdy jedenáct. Výuka u nás probíhala v ruštině a gruzínština byla sotva dvakrát do týdne. Já, jakožto rodák z Megrelie (území na západě Gruzie, kde lidé hovoří svým jazykem – pozn. překl.), jsem měl při vyslovování gruzínských slov přízvuk. Ostatní děti se mi kvůli tomu smály, ale Josif mi na rozdíl od nich přišel na pomoc. Tak skromně ke mně přišel a citlivě se zeptal: „Podívej, co kdybys mě ty učil megrelsky a já tebe gruzínsky?“ Tímhle mě můj kamarád dojal. Skromnost nebyla to jediné, čím byl Josif známý. Z davu dětí vystupoval ještě svými schopnostmi a zvědavostí. Býval vážný a houževnatý a neměl rád žertíky a lumpárny. Po vyučování pospíchal domů a pořád ho bylo vidět s knihou v ruce. Ať se chopil čehokoliv, velmi dobře si to osvojil. Přípravě do školy nevěnoval moc času, když pozorně poslouchal učitele, látku si uložil do své neobyčejné paměti a nemusel si nic opakovat. Svůj volný čas trávil s knihami. Přečetl celou školní knihovnu, ruské a gruzínské klasiky a díky své vyspělosti a znalostem mezi svými kamarády vynikal. Na základě toho mu bylo každý měsíc jako jedinému vypláceno stipendium. Život v teologickém semináři byla rutina. Vstávali jsme v sedm hodin ráno, nejprve jsme se museli pomodlit, potom jsme si vypili čaj a po zvonění šli do třídy. Žák, co měl službu, četl modlitbu Nebeskému králi a výuka s přestávkami pokračovala až do dvou hodin odpoledne. Ve tři hodiny byl oběd a v pět hodin kontrola, po které se nesmělo ven. O něco později následovala večerní modlitba, v osm hodin byl čaj, potom jsme se ve třídách chystali na vyučování a v deset hodin se šlo na lůžka a spát. Připadali jsme si jako v nějakém vězení.“

Na Stalinova školní léta vzpomíná ještě Petr Kapanadze:

„Pamatuju si, když jsme chodili do církevní školy v Gori. Josif Džugašvili byl od pohledu hubený, ale silný chlapec. Byl veselý, společenský a vždy měl kolem sebe kamarády. Rád si se svými vrstevníky hrál odpalovanou a hru zvanou Ilachtí. To byly mezi žáky oblíbené hry. Josif si uměl vybrat ty nejlepší hráče, a proto naše družstvo pokaždé zvítězilo. Chodil jsem s ním do školy třináct let, sám učím už třicet pět let a za tu dobu jsem nepotkal žáka, který by byl tak nadaný a šikovný. Josif se naučil krásně malovat, ačkoliv jsme takový předmět neměli. Pamatuju si, jak maloval portréty různých gruzínských spisovatelů, mezi kterými byl například Šota Rustaveli. Za svá školní léta přečetl Josif skoro celou gorijskou knihovnu – díla Ignacija Ninošviliho, Ilji Čavčavadze, Akanija Cereteliho a další. Ty nejlepší knihy doporučoval i nám, svým kamarádům, a často nám vyprávěl, o čem ty knihy jsou. Pamatuju si, jak na něj zapůsobila Ninošviliho povídka jménem Gogija Ušvili, která pojednává o utlačování rolníků a porušování jejich práv. ‚Musíme se učit a učit, abychom rolníkům mohli pomoci,‘ říkával. Josif Džugašvili vynikal svou skromností a byl to také dobrý a pozorný kamarád. Nikdy nedával najevo, že má navrch, ačkoliv byl dál než my ostatní. Nikdy se nevytahoval, že je lepší než my, právě naopak, pomáhal nám třeba kreslit zeměpisné mapy, řešit různé úlohy a připravovat se na vyučování. Josif byl silný, vytrvalý a energický. Měl tendenci se o svoje kamarády starat, sám jsem to zažil na vlastní kůži. Jednou jsem onemocněl, těsně před zkouškami. Šel jsem za vedoucím naší školy Beljajevem a prosil ho, abych na ně nemusel. Ale on mi odmítl vyhovět a já se kvůli tomu dost trápil. Soso se to nějak dozvěděl a trval na tom, že půjdeme za Beljajevem spolu. Já nechtěl, byl jsem si jistý, že to bude k ničemu. Nakonec mě ale Soso přemluvil a s takovou jistotou, odvahou a urputností na vedoucího naléhal, že nakonec ustoupil. V následujících letech svého studia v teologickém semináři Stalin chodil na setkání ilegálních skupin a dál četl knihy. Zajímal se o geologii a pak zase o chemii. Začal číst Marxe a založil si svou vlastní skupinu. Učili se tam o dělnickém hnutí, Stalin pak často říkával, že je potřeba začít od pracujících.

V teologickém semináři v Tiflisu byl Stalin laskavý a radoval se ze života. Ale tady evidentně nastal zlom. Změnil se, už to nebyl ten pilný student jako dřív. Všechn svůj volný čas zasvětil politické literatuře – studoval marxismus a učil se o dělnickém hnutí. Vzpomínám si na jeden moment. Psal se rok 1898. Jednou jsem ráno po čaji zašel do Puškinského parku a všiml si, že je tam Stalin, obklopený svými kamarády. Divoce s nimi debatoval a kritizoval názory, které zastával politik a novinář Noe Žordanija. Všichni z toho byli bez sebe.

A právě tam, v té zahradě, jsme poprvé uslyšeli jméno Lenin. Začalo zvonit a my se začali postupně rozcházet a spěchali jsme na vyučování. Já jsem šel za Josifem, celý v šoku, jak kritizoval Žordaniju. Řekl mi, že četl články od Tulina (Lenina) a že se mu moc líbily.

„Musím ho za každou cenu vidět,“ pověděl mi tenkrát.

Tato slova z roku 1898 jsem soudruhu Stalinovi připomněl, když jsme se roku 1926 setkali. Pamatoval si to.“

Jak můžeme vidět, Stalin byl výjimečným žákem, neměl strach zastat se svých kamarádů a věděl, jak být dobrým přítelem. A často dostával od vedení semináře tresty.

V hlášení od inspektora se píše: „Ukázalo se, že Džugašvili má čtenářský průkaz do „Děšové“ knihovny, kde si půjčuje knihy. Dnes jsem mu zabavil dílo s názvem *Dělníci moře* od V. Huga, ve kterém jsem našel i výše zmíněný průkaz. Pomocný inspektor S. Murachovskij. Inspektor semináře, jeromonach Germogen. K hlášení bylo ještě dopsáno: „Potrestat žáka školním vězením, byl upozorněn již několikrát v případě knihy s názvem *Devadesát tři*, autor V. Hugo.“ (hlášení z listopadu 1896)

Inspektor sepsal ještě dvě další hlášení:

„Davidov a Džugašvili... neuposlechli má opakovaná upozornění a i přes zákaz mluvili; o ranním čaji si Džugašvili sundal pokrývku hlavy až v jídelně. Usnesení: Žák bude obědvat až poté, co se naobědvají ostatní. V jídelně bude stát.“

„Při kontrolní prohlídce u některých žáků pátého ročníku prováděné školními inspektory začal Josif Džugašvili s inspektory několikrát diskutovat, vyjádřil s občasnými prohlídkami u žáků semináře svůj nesouhlas a také doplnil, že v žádných jiných seminářích k ničemu podobnému nedochází. Žák Džugašvili je vůči vedoucím pracovníkům nezdořilý a hrubý, záměrně se neuklání jednomu z vyučujících... Usnesení: Žákovi bude udělena důtka. Podle nařízení ředitele umístit žáka na pět hodin do školního vězení.“

P. Talakvazdze vzpomíná:

„Pro naše vychovatele jsme byli zvířata. Někdy se člověk diví, jak jsme mohli ten výsměch a utrpení přežít. I dnes, když míjím budovu semináře, cítím, že se třesu a běhá mi mráz po zádech. Vybavuju si rok 1898, kdy jsme jednoho dne po obědě seděli v Puškinském parku poblíž semináře. A najednou někdo začal křičet: „Inspektor Abašidze dělá prohlídku u Džugašviliho!“ Rychle jsem vyrazil směrem k semináři a doběhl jsem do šatny v přízemí, kde jsme měli v zamčených skříňkách svoje věci. Když jsem vešel do té šatny, viděl jsem, že inspektor Abašidze má už prohlídku hotovou. Vypáčil zámek u Sosovy skříňky, vzal odtamtud zakázané knihy, dal si je do podpaží a mířil do prvního patra. Vedle něj šel Soso. Z ničeho nic se objevil šesták Vasilij Kelbakiani a do mnicha vrazil, aby mu ty knihy mohl vzít z rukou. Ale nepodařilo se

mu to. Pak Kelbakiani na inspektora vyrazil zepředu a tentokrát se knihy rozsypaly po podlaze. Spolu s mým kamarádem Sosem je rychle sesbírali a vyrazili pryč. Šokovanému inspektorovi tak nezůstalo v rukách vůbec nic. Co se týče toho zákeřného jeromonacha Dimitrije Abašidzeho, kněze z Kachetie, toho rusáckýho hajzla, ještě jako mladý vstoupil do mnišského řádu a oblékl si hábit. Ředitel semináře spolu s dalšími v něm viděli budoucího exarchu Gruzie a otevřeně se o tom bavili. Inspektor Abašidze se snažil dokázat, že tento vysoký post zvládne zastávat; exarcha je jednou z nejdůležitějších opor ruského samoděržaví v Gruzii. V semináři měl několik svých zvěďů, kteří pečlivě sledovali, co který žák dělá, o čem mluví a co čte. Tyto informace potom využíval a objevoval se tam, kde by to člověk nejméně čekal.“

Od mládí měl Josif Džugašvili přezdívku Koba. V pozdějších letech se z ní stal jeden z jeho stranických a literárních pseudonymů. Toto jméno Džugašvili převzal z knihy *Otcovrah* od gruzínského spisovatele Alexandra Kazbegiho (1848–1893), ve které se jeden z hrdinů jmenuje právě Koba.

Hlavní děj se odehrává na začátku 19. století, v kavkazských horách, na horním toku řeky Těrek, v oblasti, které Gruzínci říkají Chevi (gruzínské slovo chevi znamená soutěska). Centrem této oblasti byla vesnice Stepancinda (dnes město Kazbegi, centrum stejnojmenného rajónu v Gruzii).

V předmluvě k souboru vybraných děl Alexandra Kazbegiho literární vědec Beso Žgenti píše:

„Rytířské přátelství stojí u Kazbegiho hrdinů v přední řadě. Pokrevní bratři, přátelé spolu nezištně sdílí smutky i radosti – jsou stále připraveni se jeden pro druhého obětovat. A to se netýká jen vybraných osobností, je to přirozená vlastnost celého národa. Tím nejzářnějším příkladem smyslu pro přátelství je hrdina knihy, otcovrah Koba. Kdo si byť jen jednou přečetl tuto epopéj o souboji svaté lásky s podlými, temnými instinkty, ten bude Kobu navždy nosit v srdci jako ušlechtilého rytíře přátelství, pravdy a dobra.“

Učitel Grigorij Ivanovič Glurdžidze, který chodil se Stalinem do třídy, vzpomíná:

„Dobře si pamatuju, že Josif (Soso) Džugašvili, se kterým jsem chodil do církevní školy v Gori a teologického semináře v Tiflisu, byl nejlepším žákem ze všech, učitelé ho dávali ostatním za příklad. Měl velmi dobrý prospěch, byl nejlepší ze třídy, ale přesto se nikdy nevychloubal, naopak, pomáhal slabším žákům v různých předmětech a měl radost, když také dostávali dobré známky. Josif byl jedním z nejvíce upravených žáků ze školy. Jeho matka ho nadevšechno zbožňovala a nešetřila na něm, ačkoliv nevydělávala moc peněz. Chlapec nosil pěkné boty a

šedý kožich. Vybavuji si také jeho ručně dělaný zimní bašlyk (typická kavkazská kapuce se šálou – pozn. překl.). Josif chodil vždy čistý a upravený, to mu ovšem nebránilo, aby byl živý a veselý. V prvních letech v semináři byl silně věřící, poctivě chodil na všechny bohoslužby, stál na něm celý pěvecký sbor. Dobře si pamatuji, jak nejen že se sám účastnil církevních obřadů, ale nabádal k tomu i nás. Ale někdy ve třetím nebo čtvrtém ročníku, nevím přesně, mě šokoval svými ateistickými názory. Leželi jsme jednou na louce za městem a povídali si o chudých a bohatých – proč je Bůh tak nespravedlivý, že dopustí, aby lidé žili v bídě.

„Víš, Gríšo,“ povídá mi najednou tiše Soso, „to není, že je nespravedlivý, on zkrátka neexistuje. Tahají nás za nos, Gríšo.“

Byl jsem v šoku.

„Soso, jak tohle můžeš říct?“

„Tak já ti dám jednu knížku a to něco uvidíš.“

Za pár dnů mi tu tajemnou knihu předal – byl to Darwin. Ten rozhovor si pamatuju skoro slovo od slova, protože to bylo poprvé v životě, kdy jsem něco takového slyšel. Na dítě vycované v silně věřící rodině to pochopitelně udělalo silný dojem.“

O jedné obzvláště důležité události vůdcova života vypráví Grigorij Alexejevič Razmadze:

„Stalo se to, myslím, roku 1892. Strážníci tehdy zadrželi tři Osetince, kteří kradli v Gorijském újezdě. Na břehu řeky Liachvy se postavila veřejná šibenice. Sešlo se tam celé městečko. Pamatuji se, že tam visely tři oprátky, pod nimi byla dřevěná plošina a kolem celého popraviště stály dvě řady vojáků. Soso Džugašvili, já a ještě naši čtyři kamarádi ze školy jsme vylezli na stromy a pozorovali jsme odtamtud tu hrůzu. Přivedli tři spoutané lidi a někdo tam slavnostně vynesl rozsudek. Jednoho Osetince oddělili od ostatních, bylo nám jasné, že dostane jiný trest. Zbylým dvěma začali sundávat pouta. Potom jim zkroutili ruce za zády a na hlavy dali pytle. Kat v červeném je odvedl na šibenici, dal jim kolem krku oprátky a pod nohama jim podkopl stoličky. Odsouzení viseli ve vzduchu. Po pár sekundách, když už je kat začal stahovat dolů, se jeden z nich utrhl a hned ho pověsili znovu. Byli jsme tenkrát ještě děti a tato strašlivá zkušenost se na nás podepsala snad nejhorším možným způsobem. Cestou zpátky jsme začali debatovat o tom, co se s oběšenými stane na onom světě. Jestli je tam budou péct na mírném ohni. Soso Džugašvili na to přišel. Zamyslel se a pak nám řekl: „Oni už svůj trest dostali. A kdyby je Bůh potrestal znovu, byla by to od něj nespravedlnost.“

Podobnými úvahami o spravedlnosti byl Soso známý. Když jsme něco hráli nebo se prali, pokaždé spravedlnost vyžadoval, byl to nestranný a neúplatný soudce všech našich sporů. Byla to právě nespravedlnost světa, která Josifa Džugašviliho donutila pochybovat o existenci Boha. A později, díky svému velkému zájmu o literaturu, se stal přesvědčeným ateistou.“

Stalin nastoupil do semináře mezi roky 1892 a 1894, strávil tam pět nebo šest let, údaje se tu rozcházejí. Na pamětní desce na budově bývalého semináře se píše, že „veliký Stalin“ mezi těmito zdi studoval pět let, od 1. září 1894 do 29. července 1899.

Na podzim roku 1894 Stalin odjel do Tiflisu. Nestal se z něho duchovní, nedostal vysvědčení, pravděpodobně za to, že četl „špatné knihy“. Tehdy to byl mladý romantik připravený bojovat za svobodu.

Svědectví lidí, kteří Stalina osobně znali, nám vůdce pochopitelně ukazují v ideálním světle, nekriticky, jako malého chlapce. Jsou ovšem zajímavá a bude na nich špetka pravdy.

DĚTSTVÍ NIKITY CHRUŠČOVA

Nikita Sergejevič se narodil 17. dubna roku 1894 ve vesnici jménem Kalinovka v Kurské gubernii. Místní kolchoz byl později pojmenován Rodina N. S. Chruščova (Domov N. S. Chruščova). Nejmenované zdroje tvrdí, že byl nemanželským synem jistého statkáře.

Chruščovův dědeček Nikanor byl hlavou chudé rolnické rodiny. Když se jeho syn Sergej oženil, dostal od otce část jeho chudého hospodářství.

Spolu se svou ženou Ksenii Ivanovnou měli syna Nikitu a o čtyři roky později se jim narodila dcera Irina. Na jaře roku 1900 se Sergej Chruščov rozhodl přestěhovat na jih, kvůli penězům. Začal tam pracovat na šachtě Uspěnka.

Jeho manželka pracovala u statkářky Šaufusové. Spolu se svými dětmi žila z ruky do úst. To bylo důvodem, proč devítiletý Nikita začal také pracovat, pásal ovce a krávy, zaměstnávala ho stejná žena, pro kterou pracovala jeho matka. Brzy nastoupil na zemědělskou školu. Kvůli nevyhovujícímu bydlení a podvýživě býval často nemocný, jednou dokonce vynechal celý školní rok.

Roku 1908 se celá rodina Chruščovových přestěhovala do Donbasu. Nikita chodil ze začátku denně pracovat ke statkáři Kirschovi. Jakmile mu bylo patnáct, nastoupil do továrny Bosse a učil se tam na zámečníka. 16. dubna 1912 stanul spolu s dalšími v čele stávky, ve které se

protestovalo proti přísným trestům vůči lidem pracujícím na nalezištích drahých kovů blízko řeky Leny. Chruščov poté pracoval na různých šachtách napříč Donbasem a pokračoval v revoluční činnosti.

DĚTSTVÍ LEONIDA BREŽNĚVA

Leonid Iljič se narodil 19. prosince roku 1906 do dělnické rodiny, která bydlela ve velké dělnické kolonii Kamenskoje (později Dněprodzeržinsk) poblíž města Dněpropetrovsku. Ve svých pamětech zmiňuje jednu ze svých prvních a nejsilnějších vzpomínek. Tovární sirénu. Rádio tenkrát nikdo neměl, dělníci neměli ani hodinky, tak se orientovali podle sirény. První upozornění se ozývalo v půl šesté ráno, poté v šest – to se chodilo na směnu, další bylo slyšet v půl šesté večer a další směna začínala opět v šest.

Brežněvův otec pracoval jako pomocník valcíře kovů.

„Co bych tak ještě mohl o svém původu říct?“ psal Leonid Iljič. „Jak je známo, dělníci si nevedli rodokmeny. Vím, že můj otec Ilja Jakovlevič Brežněv nastoupil do továrny roku 1900. Přišel sem z Kurské gubernie, z vesnice Brežněvo ve Sřeleckém újezdě. Název vesnice, stejně jako naše příjmení, pravděpodobně souvisí s její polohou, leží u břehu. Je ovšem také možné, že vznikl od sloves берець („bereč“ – bránit) a оберегать („oberegat“ – ochraňovat), to plně odpovídá vztahu rolníků k matičce zemi. Vážili si jí, pečovali o ni a chránili ji, celá staletí ji zalévali a nakonec na ní byla prolita i jejich krev. Ale lidé byli stále chudí, jinak by otcové nemuseli kvůli práci opouštět svá rodiště.

Tím pádem jsem z etnického hlediska Rus a původem rodilý proletář, podle rodinné tradice hutník. A to je všechno, co je mi o mém rodokmenu známo.“

Brežněvovi žili v dělnické čtvrti, která se jmenovala Nižňaja kolonija (Dolní kolonie), v uličce s názvem Aksjonovskij pereulok. Leonid Iljič měl ještě bratra Jakova a sestru Věru. V jejich čtvrti stály dva pravoslavné kostely, jeden katolický, jeden luteránský a jedna synagoga. Brežněv si vybavoval také celou řadu hospod a klasických ruských vináren. Tato část města patřila proletářům, ale směrem na jihozápad se člověku otevíral úplně jiný svět – „Verchňaja kolonija“ (Horní kolonie). Stály tam krásné, prostorné, patrové domy, ve kterých bydleli vedoucí továrny. Tito lidé se od pracujících výrazně lišili. Malý Leonid Iljič mohl pozorovat tento vzdálený a šťastný život plný bohatství akorát z městského parku zpoza mříží v plotě.

Brežněvovi se mezi sebou vždycky shodli, nikdy nebylo potřeba zvyšovat hlas a děti vyrůstaly v harmonickém prostředí.

„Otec byl odměřený, přísný, nerozmazloval nás, ale co si dokážu vzpomenout, nikdy nás ani netrestal. Očividně to nebylo nutné – byli jsme vychováváni tak, abychom k rodičům měli úctu. Můj otec byl vysoký, štíhlý a po fyzické stránce velmi silný, jak už to u valcářů bývá. Měl jemné rysy v obličeji a dobré, pozorné oči. Vždycky na sebe dbal, doma chodil oholený, upravený a měl rád důslednost. A tyto zvyky předal také nám. Věděl, co je to sebeúcta, na nic si nehrál, byl bezelstný, důsledný a ostatní si ho vážili. A to se nám dětem líbilo.

„Když už něco slíbíš, tak to musíš dodržet,“ říkával mi. „Když si nebudeš jistý, mluv pravdu, když budeš mít z něčeho strach, tak se do toho nepouštěj, a když už ses nějak zachoval, postav se k tomu čelem. A když budeš o něčem přesvědčený, stůj si za tím.“

Tato slova pro něj nebyla prázdná, skutečně se jimi řídil.

Zemřel ve věku nedožitých šedesáti let. Byl to úderník, stachanovec,“ píše Brežněv.

Za Sovětského svazu se Brežněvovi přestěhovali do Pelinovy ulice, kde dostali dvoupokojový byt v přízemí nového továrního domu. Jednu z místností přenechal Leonidův otec svému bratrovi a jeho rodině. Obyvatelé domu byli velmi pohostinní, byli rádi, když k nim někdo přišel na návštěvu.

Brežněvova matka, Natalija Děnisovna, se dožila vysokého věku. Na rozdíl od většiny pracujících byli jeho rodiče gramotní. A také se zasloužili o to, že se jejich dětem dostalo vzdělání. Leonid Iljič po své matce zdědil několik vlastností, byl společenský, zajímal se o lidi a dovedl řešit problémy s úsměvem. V době, kdy už v Moskvě zastával vysoký post, jeho matka pořád ještě bydlela v jejich starém bytě v Dněprodzeržynsku. Podle místních úřadů nebylo vhodné, aby matka tajemníka ÚV KSSS žila v tak skromných podmínkách, a nabídli jí prostornější, světlejší a celkově pohodlnější byt. Ale ať dělali, co dělali, Natalija Děnisovna se nenechala přemluvit, zůstala ve svém starém domě až do roku 1966 a žila život obyčejné sovětské důchodkyně.

Když bylo Leonidu Iljičovi devět let, nastoupil do přípravné třídy na místním klasickém chlapeckém gymnáziu, což byla v té době velká vzácnost – děti pracujících tehdy na gymnázia vůbec nebyly přijímány. Jako jeden z nejnadanějších žáků dostal výjimku. Bylo potřeba platit vysoké školné, ale když měly děti skvělé výsledky, škola jim tyto poplatky odpustila.

Brežněv se učil dobře, jinak by to ani nešlo, za špatné známky hrozilo vyloučení.

Dále vzpomínal: „Naším nejoblíbenějším učitelem byl dějepisář Kovalevič. Uměl perfektně vykládat a neprobírali jsme jen cary, ale také kozáckého povstalece Razina a vůdce selského povstání Pugačova. Právě od tohoto učitele jsem se poprvé dozvěděl o povstání děkabristů a slyšel jména jako Černyševskij či Gercen.

Učil nás přemýšlet a chápat zákonitosti společenského vývoje. Později jsem se dokonce dozvěděl, že během výuky hodně přesahoval oficiální rámec. Tehdy by nás samozřejmě nenapadlo, že náš nejmilejší učitel je bolševik a ilegální pracovník. Dozvěděli jsme se to až po nějaké době, když ho carští vojáci pod velením Děnikina zastřelili.“

Brežněvův proletářský původ mu pomohl k politické kariéře a stal se díky němu vůdcem národa. Je nutno dodat, že byl velmi pasivní. Neměl v sobě tu vervu, která je pro silné osobnosti typická. Ale sotva někdo popře, že Leonid Iljič osobností nebyl, jeho dětství nám to jediné potvrzuje.

DĚTSTVÍ MICHAILA GORBAČOVA

Michail Sergejevič Gorbačov se narodil 2. března 1931 ve vesnici Privolnoje v Krasnogvardějském rajónu, který se nachází ve Stavropolském kraji. Jeho rodiče byli kolchozníci. Od svých třinácti let v kolchoze také pracoval. Roku 1950 dokončil školu a nastoupil na právnickou fakultu Lomonosovovy univerzity.

Když byly Míšovi tři roky, musel odejít ze svého rodného domu a přestěhovat se k prarodičům ze strany své matky, Marii Pantělejevny – k Pantěleji Jefimoviči a Vasilise Lukjanovně Gopkalovým. Malý chlapec takto přišel o kontakt s matkou i o veškerou její péči.

Jeho dědeček byl předsedou kolchozu Krasnyj Okt'abr (Rudý říjen), který se nacházel ve vesnici vzdálené dvacet kilometrů od Michailova domova. Měl svého vnuka moc rád a snažil se mu nahradit rodiče. Chlapci nicméně odloučení způsobilo trauma, vnímal to od matky s otcem jako zradu.

Gorbačov vzpomínal: „Měl jsem tam úplnou volnost, měli mě bezmezně rádi. Cítil jsem, že jsem pro ně tím nejdůležitějším na světě. A i když se mě několikrát pokoušeli dostat aspoň na čas domů, nikdy se to nepovedlo. Spokojený jsem tak byl já, rodiče a nakonec také děda s babičkou.“

Ale tento pokojný život brzy skončil – Gorbačovův dědeček byl zatčen, obvinili ho z členství v kontrarevoluční pravicově trockistické organizaci. Pantěleje Jefimoviče brzy propustili, ale Míša z toho dostal šok a začali se mu vyhýbat kamarádi. Dětské křivdy a strach na něm do smrti zanechaly stopy.

Školní léta prožil Gorbačov u svých rodičů, kde byla mnohem větší bída než u dědečka Pantěleje. Výuku přerušila začínající válka. Jeho otec byl povolán na frontu. Nastaly těžké časy, aby člověk přežil, musel pro to dělat maximum.

Po dvou takto strávených letech se Michail do školy vrátil, ale ještě ten samý den prohlásil, že už tam nevkročí. Rozplakal tím svou matku, která si sbalila pár věcí a odešla. Objevila se večer a místo oněch věcí přinesla celou hromadu knih. Chlapec je začal číst, zalíbilo se mu to a začal do školy zase chodit, měl samé jedničky.

Michaila Sergejeviče tedy vychovávala matka, otec psal z fronty dopisy, ve kterých rodině radil. Právě díky němu se Michail zase vrátil do školy. Jeho maminka především hledala způsoby, jak přežít: „V zimě a na jaře roku 1944 začal hlad. S matkou jsme přežili díky jejímu úsilí a taky díky náhodě.“ Hned zjara, když už prakticky žádné jídlo nezbývalo, si Marija Pantělejevna vzala manželovy věci a vydala se na Kubáň hledat obživu, Míšu nechala doma samotného. „Vrátila se až za patnáct dní, s pytlím kukuřice. A to byla naše záchrana,“ vzpomínal Gorbačov. Potom se otelila kráva a bylo mléko. „A pak začalo pršet, všichni se radovali, byla to naše spása. A všechno kolem začalo růst, na polích i na zahradách. Půda nás zase zachránila.“

Když Marija chodila za války do práce, nechávala svého syna doma samotného, žil si tam svůj „dospělý“ život. „Žádná zábava, žádné hraní, jenom učení. Celé dny jsem byl sám a pořád jsem musel něco dělat. Ale někdy... někdy jsem náhle na všechno zapomněl, nechal jsem se očarovat zimní vánicí nebo ševlením letní zahrady a v duchu mě má dětská představivost přenesla na jakési daleké, dokonalé místo. Do říše snů.“ Byl to romantik a snílek, ponořený do svého vlastního světa.

Podvědomě to Michaila Sergejeviče vždycky táhlo k pohádkovému světu dědečka Pantěleje a snažil se vyhnout tvrdé realitě svého druhého dědečka Andreje. A tuto snahu dával najevo i v době, když už byl generálním tajemníkem ÚV KSSS.

DĚTSTVÍ BORISE JELCINA

Jelcinovo dětství bylo podle jeho vlastních slov těžké a smutné. V domě, kde vyrostl, jeho rodiče předtím strávili deset let. Stěny tam měly uši – hádky, hovory, skandály, tajemství, smích – všichni o tom hned věděli. Malého Borise vychovávala jeho až příliš hodná matka, jeho otec byl ve vězení.

Už od dětství byl Jelcin často v ohrožení života. Když měl jako malý křtiny (a to se narodil roku 1931), kněz ho málem utopil ve svěcené vodě.

Poté, co se jeho otec vrátil na svobodu, snažil se dohonit svůj díl výchovy řemenem. A jednou se mu mladý Boris vzepřel – poprvé dokázal udržet otcí ruku, kterou se ho chystal bít. Už odmala byl chlapec zvyklý domáhat se svého, všechno si „vydupal“, protože věděl, že se ho matka před agresivním otcem vždycky zastane. Spisovatel Oleg Davydov o něm napsal, že „provokovat, dostat trest a vyjít z těžké situace se ctí“ je základním rysem Jelcinovy povahy.

Od raného dětství v sobě Jelcin měl dispozice k práci v extrémních a stresových situacích. Učil se dobře, ale vždycky měl problémy s kázní. Ve škole to byl živel, rval se a pořád se s někým hádal, ať už s učitelkou němčiny, s třídní učitelkou, nebo se svým otcem.

Boris Nikolajevič miloval dobrodružství a extrémny. Vlastní vinou přišel v dětství o několik prstů – vloupal se do vojenského skladu (ačkoliv věděl, že tam hlídači střílejí bez varování) a ukradl granát, který mu při rozebírání vybuchnul prakticky v ruce. Jednou pro sebe a své přátele zorganizoval túru a vybral tak náročnou trasu, že museli pít vodu z kaluží a nakonec z toho všichni dostali břišní tyfus.

Jako mladého ho bavil sport – jezdil na lyžích, dělal gymnastiku, lehkou atletiku, desetiboj, box, zápasy, volejbal, a dokonce trénoval ženský volejbalový tým.

Od dětství na něm bylo vidět, že má předpoklady k tomu stát se vůdcem, byla to neobyčejná osobnost. Byl velmi hysterický, nedůtklivý, tvrdohlavý a nevyrovnaný. To se později projevilo na jeho způsobu řízení státu.

DĚTSTVÍ VLADIMIRA PUTINA

Vladimir Putin se narodil roku 1952 v Leningradu. Ani v dětství, ani v dospívání nebyl nijak zvlášť talentovaný. Jeho učitelé nepamatují, že by se někdy za školu účastnil soutěže KVN

²nebo vyhrával městské olympiády. Všichni ho mají uloženého v paměti jako hodného kluka. Sám Putin o sobě říká: „Byl jsem takovým neformálním vůdcem. Škola stála hned vedle našeho dvora. A ten byl dobrým zázemím, to mi pomáhalo. Nesnažil jsem se ostatní řídit, důležitější pro mě bylo zachovat si nezávislost. Kdybych měl srovnat svůj tehdejší svět se světem dospělých, moje role připomínala moc soudní, ne výkonnou.“

Musíme připomenout, že Putinovi rodiče měli na svého syna velký vliv. Jeho otec sloužil na frontě, byl těžce raněn, později pracoval v továrně jako mistr a dílna ho zvolila svým předsedou.

Putinova matka byla prostá žena, chvíli pracovala jako uklízečka, chvíli jako pomocná síla. Vladimír Vladimirovič se svým rodičům narodil až později, jeho dva starší sourozenci zahynuli během blokády Leningradu. Veškerá rodičovská láska se tedy soustředila na něj.

Sám se přiznal, že byl za mlada chuligánem, patřil mezi „sebranku“, kvůli tomu ho do pionýru vzali až v šesté třídě. Jeho blízký přítel z dětství Vjačeslav Jakovlev vzpomínal: „Vovka Putin mezi námi ostatními vynikal svou silou. Byl jedničkou ve rvačkách. Klidně šel sám proti třem pěti klukům. Ano, občas taky dostal nakládačku... Vždycky se dovedl postavit sám za sebe. Jednou dostal od někoho ze školy pohlavek. Vrátil mu to a domluvili se, že si to po škole hezky vyřídí. Když Vovka dorazil na místo setkání, už tam stálo asi dvacet diváků, ale on dokázal tenhle psychický tlak ustát. A od té doby ho začali všichni zdravit.“

A máme tu ještě jednu zajímavost z prezidentova divokého mládí. Jednoho dne se jeho učitelce matematiky, Mile Grigorjevně, ztratila z botky bambulka. Všimla si toho až ve třídě. Zeptala se Putina a jeho souseda z lavice Dvornikova, jestli o tom něco nevědí. Ti se jí přiznali, že si z té bambulky o přestávce udělali fotbalový míč. Paní učitelce tak nezbylo nic jiného, než dát fotbalistům i druhou bambulku.

Společenský magazín *Ekspres-gazeta* otisknul rozhovor s frontmanem skandální petrohradské kapely „Leningrad“ Sergejem Šnurovem alias Šnurem. Jeho škola byla blízko té, kam chodil Putin.

„Škola číslo 281, do které Putin chodil, byla plná pacholků. Osmiletka. Moji rodiče byli inteligentní lidé, říkali, že do osmiletok chodí samí lumpové. Časem se z ní stala desetiletka,

² „Klub veselých i nachodčivých“ (Klub vtipných a pohotových) je humoristická televizní soutěž, kde proti sobě stojí dva týmy a soupeří v různých disciplínách.

ale žáci byli pořád stejní. Byla to škola s chemickým zaměřením, lidé se odtamtud mohli dostat na Technologický institut.“

Putin dál vzpomíná: „O sport jsem se začal zajímat, když mi bylo nějakých deset nebo jedenáct let. Když mi došlo, že na to být jedničkou na dvoře i ve škole mi nebude touha po rvaní stačit, přihlásil jsem se na box. Ale dlouho jsem u něj nezůstal – zlomili mi tam hned nos. Příšerně to bolelo, nemohl jsem se ho vůbec dotknout. Ale k lékaři jsem nešel, i když mi ostatní říkali, že se to musí operovat. Ptal jsem se jich proč, vždyť to zase sroste. A také že srostlo. Box mě ale přestal zajímat. Tehdy jsem si řekl, že zkusím sambo... a potom přišlo na řadu džudo. Trenér se jednoho dne rozhodl, že odteď budeme dělat džudo a celý náš tým se tomu přizpůsobil. Džudo není jenom sport, je to i filozofie. Učí vás úctě ke starším, k soupeřům, nikdo tam není slabý. V džudo máte všechno – rituály, drobné detaily, a dokonce výchovu. Stojíte na žíněnce, navzájem se ukloníte, nebo soupeře rovnou udeříte do čela. S těmi lidmi jsme dodnes přátelé.“

Putin se kdysi vsadil o pirožky s povídly, že přeleze z jednoho vysokého balkónu na druhý. A vyhrál. Tíhnul k dobrodružství, byl hádavý, bystrý a ke sportu přistupoval jako k filozofii – takový člověk se může stát výjimečnou osobností.

Zasloužilý trenér Ruska Anatolij Semjonovič Rachlin, Putinův první a jediný trenér, říká: „Volod'a ke mně do tělocvičny přišel na podzim roku 1965, když mu bylo třináct. Nábor jsem vyhlásil v září, ale on a jeho kamarád přišli až později, skoro až v listopadu. Neudělal na mě žádný zvláštní dojem, byl to obyčejný kluk, stejný jako ostatní. Vážil tenkrát asi třicet osm kilo. Byl upravený, čistý a pečlivě ostříhaný. Za nějaké dva tři roky jsem si uvědomil, že se z něho může stát sportovec. Nevynikal fyzickou silou, ale byl velmi snaživý, během tréninků podával vždycky stoprocentní výkon. Z toho týmu se téměř všichni stali mistry sportu.

Podle trenéra Rachlina je Putin rychlý a nepředvídatelný dodnes. Byl odvážný a zápasil i s mnohem silnějšími soupeři.

Jednu dobu se média hodně soustředila na knihu o Úmluvě OSN o právech dítěte určenou pro mladší školáky, jejíž tisk iniciovala místní pobočka politického hnutí Jedinstvo. Náklad činil deset tisíc kusů. Na jednotlivých stránkách této knihy se píše o Putinově dětství. Děti se dočtou, že se mladý Volod'a Putin „nikoho nebál a nikdy nenechal nikoho na holičkách, byl to opravdový kamarád.“ A když povyroste, tak se „hodně učil a pracoval, pomáhal dobrým lidem a vůbec neměl rád ty zlé.“ Hodně lidí v tom vidělo nový kult osobnosti a srovnávali knihu se sovětskými slabikáři, které vyprávěly o mladém Vladimíru Iljiči Leninovi. Je potřeba

podotknout, že se autoři této knihy pro děti nepletou – Putin skutečně byl opravdovým kamarádem a hodně pracoval.

2. Komentář

2.1 Překladatelská analýza

Překladatelskou analýzu originálu jsem vypracovala podle modelu Christiane Nordové. V této kapitole se zaměřím na vnětextové (intertextové) a vnětextové (intratextové) faktory výchozího textu. Mezi vnětextové faktory řadíme autora sdělení, jeho záměr, adresáta sdělení, médium, skrze které k nám sdělení putuje, a nakonec místo, čas a důvod komunikace. Mezi vnitrotextové faktory patří téma a obsah, presupozice, struktura textu, lexikum, syntax a suprasegmentální rysy (Nordová, 1991, s. 36-37). Na závěr této podkapitoly jsem ještě připojila žánrově-stylistické zařazení textu.

2.1.1 Vnětextové faktory

2.1.1.1 Autor

Přeložený text je úryvkem z knihy *Rossijskije voždi v borb'e, ljubvi i smerti*, jejíž autorkou je novinářka a spisovatelka Jekaterina Svjatoslavovna Rybas.

Narodila se 28. února roku 1975. Je absolventkou fakulty žurnalistiky Lomonosovovy univerzity, ve svém oboru zůstala a pracovala pro list s názvem *Nezavisimaja gazeta*. Dále působila ve Státní dumě a v magazínu *Rossijskij kto jest' kto*. Kromě zmíněného díla je ještě autorkou knihy *Lošad' na dače. Soderžanie. Uchod. Polevaja jezda*. Její otec, Svjatoslav Jurjevič Rybas je rovněž spisovatelem, na kontě má několik knih, např. *Stolypin, Russkij krest, Stalin* atd.

2.1.1.2 Záměr

Knihy je mozaikou životů předních ruských a sovětských politiků. Autorka nám je přibližuje z různých perspektiv – můžeme se dočíst o jejich dětství a dospívání, o dětech, manželkách, koníčcích nebo dokonce o jejich horoskopech. V knize najdeme také politické anekdoty nebo kapitoly o atentátech na Stalina. Není to typické psaní o politice, autorka nám jednotlivé muže ukazuje osobněji, takovým způsobem, že se s nimi může běžný čtenář ztotožnit nebo porovnat svůj a jejich život.

Jednotlivé politiky vykresluje jako obyčejné lidi, každého se svými radostmi a starostmi, je ovšem nutné podotknout, že nezapomíná podtrhovat jejich vysoké společenské postavení. Vzhledem ke stylu, jakým je text místy napsán, a také k závěrům jednotlivých podkapitol o dětství se můžeme domnívat, že se autorka snaží politiky idealizovat.

2.1.1.3 Adresát

Cílovým čtenářem vybrané knihy je rodilý mluvčí ruštiny, popřípadě také cizinec, který má v ruštině vysokou jazykovou úroveň. Má zájem zjistit víc o předních politicích Ruska a SSSR, vzhledem k jednotlivým kapitolám se dá očekávat, že se čtenář chce dozvědět i několik pikantností a tajemství ze životů jednotlivých mužů. Může také chtít doplnit své dosavadní znalosti o nové informace, které nejsou běžně k nalezení.

Pro snadnější srozumitelnost by měl čtenář znát známá jména ruských dějin a také se orientovat v základech ruské a historie a v ruských reáliích (například Lomonosovova univerzita – MGU, soutěž KVN, kapela Leningrad atp.). Rovněž je přínosné orientovat se v pojmech a skutečnostech sovětské reality, čtenáře by neměly zaskočit výrazy jako kolchoz, revoluční činnost, Rudý říjen, KSSS atd.

Čtenář by měl být také trpělivý a pozorný, například u kapitoly o dětství Petra I. Autorka v ní předkládá celou řadu informací o příbuzenských vztazích, v tomto případě je řeč ještě o Ruském impériu, vyskytuje se tam tím pádem mnoho reálií, které nemusejí být čtenáři známé a je tu riziko, že při čtení ztratí nit.

2.1.1.4 Médium

Médium je tištěné, jedná se o knihu *Rossijskije voždi v borb'e, ljubvi i smerti*, která byla vydána v roce 2002 nakladatelstvím OLMA-PRESS.

Dílo je rovněž dostupné v elektronické podobě, na stránkách elektronické knihovny www.royallib.com. S touto elektronickou verzí jsem pracovala během psaní komentáře k této bakalářské práci.

Tištěnou verzi si zájemci mohou koupit přes vybraná knihkupectví či si ji zapůjčit v knihovnách

2.1.1.5 Místo a čas

Autorka sleduje životy, ve vybrané kapitole dětství, výše zmíněných politiků. Místo a čas vyprávění se v textu střídají, kapitola je rozdělena na dílčí části, které jdou na časové ose postupně od minulosti směrem k současnosti. Každý politik prožil své dětství v jiném časovém období a pochopitelně na jiném místě.

Co se týče časového rozmezí, v případě Petra I se pohybujeme v sedmnáctém století, následuje mezera, v kapitolách o V. I. Leninovi, J. V. Stalinovi a N. S. Chruščovovi se už nacházíme na konci století devatenáctého. V dalších dílčích částech poznáváme století dvacáté.

Děj se odehrává na různých místech v Ruském impériu a Sovětském svazu. Petr I. své dětství strávil v Moskvě a jejím okolí.

Lenin se narodil v Uljanovsku, který leží na řece Volze. Za Lenina dětství se město jmenovalo Simbirsk, roku 1924 bylo přejmenováno na jeho počest (Leninovo původní příjmení bylo Uljanov).

Stalin se narodil a vyrostl ve městě Gori, které se dnes nachází v Gruzii. Dříve patřilo pod Ruské impérium a Sovětský svaz.

Chruščovovým rodištěm je vesnice Kalinovka, která leží v Kurské oblasti, poblíž hranic s Ukrajinou.

Brežněv byl doma ve vesnici Kamjanske, pozdějším Dněprodzeržinsku, který leží na Ukrajině.

Michail Sergejevič Gorbačov se narodil 2. března 1931 ve vesnici Privolnoje v Krasnogvardějském rajónu, který se nachází ve Stavropolském kraji.

Rodina Borise Jelcina žila ve vesnici Butka, za Uralem, poblíž města Jekatěrinburg.

Současný prezident Ruska, Vladimir Putin, se narodil v Leningradu, dnešním Petrohradu.

Jak můžeme vidět, škála lokalit je tu široká, při překladu je potřeba s ní náležitě pracovat.

2.1.1.6 Funkce

Pro charakteristiku funkcí výchozího textu jsem se rozhodla využít schéma ruského lingvisty Romana Jakobsona (Jakobson, 1995, s. 78-81). Jedná se především o funkce vnější, také komunikační, které stojí mimo systém jazyka. Jakobson takových funkcí rozlišuje šest: referenční (zaměřuje se na obsah sdělení, má za úkol získání

nových poznatků), emotivní (zaměřena na autora a vyjádření jeho emocí či názorů, aniž by měl v úmyslu ovlivňovat adresáta), konativní (klade si za úkol adresáta různými způsoby ovlivnit), fatickou (pomocí ní se udržuje kontakt mezi autorem a adresátem; adresát nemá ztrácet pozornost), metajazykovou (má zajistit, že si účastníci komunikace rozumí či že správně pochopili dané tvrzení) a poetickou (zaměřena na sdělení samotné, na jeho podobu, obsah a práci s jazykem, adresát má obrátit pozornost na estetický efekt).

Výchozí text můžeme žánrově zařadit mezi biografie – jedná se o popis života známé osobnosti, v tomto konkrétním případě osobností. Biografie neboli životopis, patří do literatury faktu, která stojí na pomezí literatury věcné a umělecké, je založena na ověřených faktech a neměla by dané sdělení jakkoliv ohýbat či přidávat nepodložené informace. V případě vybrané knihy můžeme s ohledem na dříve řečené konstatovat, že dominantní je zde funkce referenční, protože autorčiným cílem je čtenáře informovat o předních ruských a sovětských politicích. Prostupuje celým textem, např.:

«В советское время семья Брежневых переехала на улицу Пелина, получила двухкомнатную квартиру на первом этаже в новом заводском доме.» (s. 124)

«В 1950 году окончил школу и поступил на юридический факультет МГУ.» (s. 125)

«Владимир Путин родился в 1952 году в Ленинграде » (s. 129)

V textu je dále přítomná funkce emotivní, například na úplném závěru podkapitoly o Stalinovi, kde se autorka vyjadřuje k popisům jeho osoby:

«Суждения людей, знавших Сталина лично, конечно, преподносят нам вождя в детстве с идеальных позиций, лишенных какой-либо критики. Тем не менее они интересны и в них есть, наверно, доля правды.» (s. 121)

Lze ji také najít v té samé kapitole, kde P. Takalavadze vzpomíná na školní léta:

«Что касается обрусевшего дегенерата, коварного иеромонаха Димитрия Абашидзе, то этот кахетинский князь, будучи еще совсем молодым, принял монашество и надел рясу.» (s. 117)

Metajazyková funkce se v textu projevuje například v kapitole o Brežněvovi, kde se čtenář dozví původ jeho příjmení a zároveň rodné vesnice:

«Он пришел сюда из Курской губернии, из деревни Брежнево Стрелецкого уезда. Название деревни, как и фамилия наша, происходило, надо полагать, от прибрежного ее положения, а возможно, и от понятий «бережь», «оберегать», что вполне согласуется с крестьянским бережным отношением к земле-кормилице. Землю ценили, защищали, берегли, веками поливали ее и потом и кровью.» (s. 122 – 123)

Další funkcí, kterou v textu originálu lze nalézt, je funkce poetická. Objevuje se např. v kapitole o Stalinovi, v části, kde chlapci slaví vítězství ve hře zpěvem:

«— Цангала погона да... — начинал Сосо.

— Ой-да погона, — отвечали остальные и пускались в пляс.» (s. 110)

Tuto funkci můžeme v textu najít ještě v kapitole o Petru I., kde autorka píše o vzdělávání v jeho době:

«Курс обучения в Древней Руси начинался с постижения азбуки, продолжался в виде чтения и изучения Часослова, Псалтири, деяний Апостольских и Евангелия.»

Autorka zde používá termín *Древняя Русь*. Ten se ovšem týká pouze časového období od založení Kyjevské Rusi po vpád Mongolů (9. – 13. století). V případě Petra I. tedy už tento stát neexistoval. Můžeme se domnívat, že autorka daný termín použila ve snaze svůj text povýšit, chtěla, aby byl více estetický.

Co se týče funkce konativní, v praxi může být složité ji rozeznat od funkce emotivní, protože k sobě mají velmi blízko. Nemusí být zcela jasné, zda autor pouze vyjadřuje svůj názor či pocit, nebo se čtenáře snaží ovlivnit a přesvědčit. Navíc, vzhledem k tomu, že se pohybujeme v oblasti literatury faktu, může se jednoduše jednat o funkci referenční. V následujících ukázkách z podkapitoly o Stalinovi lze debatovat o tom, která z výše zmíněných funkcí dominuje. Zde je na místě upozornit, že se jedná o citaci z knihy D. Suliašviliho, která vyšla v roce 1942, tedy za vlády Josifa Stalina:

« Не одна только скромность отличала Иосифа. Большие способности и любознательность выделяли его среди учеников.» (s. 112)

«За что ни брался Иосиф — все усваивал глубоко и основательно.» (s. 112)

«Благодаря своей исключительной памяти он, внимательно слушая педагога, запоминал урок и не нуждался в повторении. Свободное от занятий время уходило на чтение книг.» (s. 112)

2.1.2 Vnitrotextové faktory

2.1.2.1 Téma a obsah

Vybraná kniha pojednává o životech významných ruských politiků a vládců současného století i století minulých. Je rozdělena do několika kapitol, z nichž každá nám vybrané muže ukazuje v jiné perspektivě. Čtenář se může dozvědět zajímavé informace o jejich dětství, koníčcích, dětech, láskách a podobně. Tato kniha je mozaikou jejich životů, je to sbírka biografí, která si klade za cíl nám přední tváře Ruska co nejvíce přiblížit. Mnou vybraná kapitola pojednává o dětství cara Petra I. a předních politických osobností 20. a 21. století.

Při čtení knihy můžeme nabýt dojmu, že autorka k politikům a vládcům svým způsobem vzhlíží, představuje je většinou jako sebevědomé, inteligentní, hodné a cílevědomé muže. Jako silné osobnosti, které v sobě mají potenciál dosáhnout něčeho velkého. Vedle toho je ovšem přibližuje na mnohem osobnější rovině, najednou se z nich stávají obyčejní lidé, kteří také chodili do školy, hráli si s kamarády, měli milující maminky, potíže s kázní, prožívali lásky, měli děti...jako všichni ostatní. Právě z tohoto důvodu můžeme knihu pokládat za čtenářsky atraktivní, na různých místech tam opadáva stín politiky a máme možnost nahlédnout „za oponu“, dozvědět se to, o čem se v učebnicích dějepisu většinou nepíše. Není vyloučeno, že díky této osobní rovině, kterou nám autorka předkládá, se čtenář s vybranými politiky či vládci může místy ztotožnit.

2.1.2.2 Presupozice

Nordová charakterizuje presupozice jako informace, se kterými by měl čtenář být podle autora obeznámen. Pomohou mu k lepšímu pochopení textu. V případě vybrané knihy mohou být největším úskalím realie. Můžeme tam nalézt následující:

- názvy ruských a sovětských³ měst: Moskva, Simbirsk, Gori, Dněpropetrovsk, Donbas, Leningrad aj.

³ Řada z nich se v současné době nachází na území jiného státu, např. Gruzie, Ukrajiny apod.

- názvy ruských a sovětských krajů, gubernií, regionů a míst: Stavropolský kraj, Kurská gubernie, Kubáň aj.
- socialistické reálie: kolchoz, stachanovec, úderník, ÚV KSSS, proletariát, hlavní tajemník aj.
- reálie spojené s náboženstvím: jeromonach, ikona, patriarcha, Knihy hodinek, Kniha žalmů, Skutky apoštolů, Evangelium aj.
- reálie spojené s carským Ruskem: potěšné pluky, potěšná pevnost, regentka, smuta aj.
- reálie spojené s vojenstvím a námořnictvím: výstavba pevností, lavírování, fronta aj.
- názvy sídel: Kreml, Izmailovo
- dějinné události: povstání střelců, povstání děkabristů aj.
- jména spisovatelů a historiků: Kazbegi, Suliašvili, Solovjov, Hugo aj.
- jména v Rusku známých osobností: Pugačov, Razin, Černyševskij aj.
- jiné reálie: zasloužilý trenér Ruska, KVN, lezginka aj.

Ve většině případů autorka zmíněné reálie neopatřila vysvětlivkou. Je proto zřejmé, že se spoléhá na čtenářovu obeznámenost s kulturou dané jazykové oblasti. Obrací se ke čtenáři zasvěcenému, s jistými znalostmi a přehledem, jak zmiňují výše, může se jednat o rodilého mluvčí ruštiny, který má přehled o ruském prostředí, nebo o cizince s hlubokou znalostí ruského jazyka a tamní kultury. Aby se příjemce mohl v textu obstojně orientovat, měl by mít o ruském prostředí a výše zmíněných reáliích alespoň základní přehled.

2.1.2.3 Kompozice, grafická stránka

V této bakalářské práci jsem se omezila na překlad části jedné kapitoly. Je nadepsána názvem a dělí se na několik podkapitol, z nichž každá je pojmenovaná po osobě, na kterou se soustředí. Všechny názvy jsou zarovnány na střed a psány verzálkami. Text je v celé kapitole členěn do odstavců, které představují logické celky a plynule na sebe navazují.

Tištěná verze knihy je doplněna o fotografie ze života zmiňovaných vládců a politiků, díky kterým si o nich čtenář může udělat lepší představu a lépe se do textu pohroužit.

2.1.2.4 Lexikum

V knize je možné narazit na různé lexikální prostředky napříč jazykovými vrstvami ruštiny. U hovorových a expresivních výrazů je pro nerodilého mluvčího ruštiny složité odhadnout jejich intenzitu, vše je nutné si pečlivě dohledávat a ověřovat. Právě taková slova se při překladu stala největším úskalím:

- *развалина от старости и паралича* (s. 101)
- *Смотри, какой сильный, чертенок, еще, чего доброго, поборешь меня, — приговаривает шутя.* (s. 111)
- *... обрусевшего дегенерата...* (s. 117)
- *шпана* (s. 130)
- *лимита* (s. 130)

Také názvy děl, které se objevují v textu, se staly oříškem. V první řadě bylo nutné zjistit, zda v češtině existuje oficiální překlad s ustáleným českým názvem. Pokud jsem takový název nedohledala, přistupovala jsem k pracovnímu překladu názvu díla a do závorky jsem ruský název transliterovala do latinky, a to z pragmatických důvodů, aby si čtenář dané dílo mohl snáze dohledat. Příkladem může být kniha *Ученические годы* (s. 107): *Školní léta (Učeničeskije gody)*.

Při překladu bylo nutné si poradit i se zeměpisnými názvy, které jsem hledala v mapách a ověřovala jejich českou podobu.

V textu se také nachází množství vlastních jmen. Ta byla transkribována a při deklinaci se řídí českými pravopisnými pravidly:

- *...Сергеем Шнуровым...* v originále (s. 130), *...Sergejem Šnurovem...* v překladu

2.1.2.5 Syntax

Lze předpokládat, že se ve vybrané kapitole budou vyskytovat všechny typy syntaktických struktur. Tato domněnka se potvrdila. V textu se hojně vyskytují věty jednoduché:

Утром 15 мая произошел стрелецкий бунт. (s. 101)

Здоровье маленького Володи крепким назвать было нельзя. (s. 105)

Ксения Ивановна работала в экономике помещицы Шауфусовой. (s. 121)

Учеба превалась начавшейся войной. Отец ушел на фронт. (s. 126)

Dále se v textu vyskytují souvětí souřadná i podřadná:

Мать согласилась на отъезд Петра, и он начал в Переяславле-Залесском с помощью мастеров-голландцев строить суда. (s. 104)

На дворцовом совете было решено показать стрельцам и Ивана, и Петра, чтобы сразу убедить их в полном отсутствии всякой измены и смуты во дворце. (s. 102)

V knize lze také nalézt souvětí bez spojek:

Связанные клятвобратимством, друзья самоотверженно делят горе и радости — они всегда готовы отдать жизнь друг за друга. (s. 118)

2.1.2.6 Suprasegmentální rysy

Pro větší přehlednost celého textu autorka pracuje s určitými suprasegmentálními rysy. Když v textu uvádí přímou řeč, například v kapitole o Stalinovi je takových míst několik, využívá k tomu ruskou podobu uvozovek. Díky nim je zřejmé, kdy mluví sama autorka a kdy někdo jiný, například historik, spisovatel apod.

Dále jimi autorka označuje citace:

В начале 1682 года главным начальником стрелецкого войска был князь Юрий Алексеевич Долгорукий, «развалина от старости и паралича», как характеризовал его С. М. Соловьев. (s. 101)

Uvozovky jsou v textu rovněž použity u názvů děl, jak to vyžadují pravidla ruského pravopisu (např. «Ученические годы», s. 107). Při uvádění zmíněných děl v českém překladu jsem pro tyto účely používala kurzívu. Dalším případem uvozovek jsou výrazy označující staré zvyky, které by mohly být současnému čtenáři cizí. Tohoto případu si můžeme všimnout v kapitole o Petru I.:

... с новорожденного «сняли меру» и в ее величину написали икону апостола Петра. (s. 98)

Autorka dále hodně využívá pomlčky. Práce s nimi je v češtině a ruštině odlišná. Pomlčka dělá text přehlednějším, člení věty na jednotlivé logické celky, může

nahrazovat přísudek (např. *В доме – две комнаты, s. 106*) a rámci přímé řeči ji autorka používá k označení další přímé řeči:

Мы, почти все, старались попасть в его группу. Окружив его, каждый из нас упрашивал:

— *Сосо, генацвале, я буду с тобой! Сосоджан, дорогой!...*

— *Первый отбираю я, — раздавался голос.*

— *Нет, я!*

— *Ты ко мне идешь!*

— *А он ко мне!*

(s. 109)

V textu si také můžeme všimnout trojtečky. V následujícím příkladu je jejím účelem navodit napětí. Tuto větu najdeme v kapitole o Stalinovi. Budoucí lídr Sovětského svazu svému kamarádovi vypráví o jedné knize, díky které přestal věřit v Boha. Zmíněný kamarád poté říká:

Через несколько дней он таинственно вручил мне... Дарвина.

2.1.3 Žánrově-stylistické zařazení textu

Jak již bylo uvedeno výše, žánrem vybrané knihy je biografie, již lze zařadit do literatury faktu, která *stojí na pomezí románu a reportáže (...)* práci autora literatury faktu lze tak označit *za kombinaci bádání, které činí i autor odborné nebo populárně-naučné literatury, a uměleckého ozvláštňení podávaných faktů způsobem, který čtenáře zaujme a vyvolá v něm emoce*, jak velmi detailně vysvětluje David Slouka z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve své bakalářské práci z roku 2018 s odkazem na Radko Pytlíka (Slouka, 2018, s. 12, 13). Výchozí text této definici odpovídá.

V souladu s výše zmíněným můžeme říci, že se v textu prolínají hlavně dva styly – umělecký a publicistický. Druhý zmíněný styl má tři hlavní funkce; informační, přesvědčovací a zábavnou. V našem textu můžeme najít právě funkci informační. Umělecký styl má hlavní funkci jen jednu, a sice estetickou. Ve vybrané kapitole si také můžeme všimnout stylu administrativního, a sice v podkapitole o Stalinovi, v hlášení od inspektora. Co se týče jazyka analyzovaného textu, je jednoduchý, vyjádření jsou přímá a nejsou nijak výrazně ozdobená. Převažuje zde postup vyprávěcí a text je v jednotlivých podkapitolách řazen chronologicky.

V překládaném úseku se také vyskytují některé stylistické figury:

- Elipsa

Учеба прервалась начавшейся войной. (s. 126)

- Gradace

Через несколько дней дней он таинственно вручил мне... Дарвина. (s. 119)

- Antiteze

Пролетарское происхождение Брежнева помогло ему сделать политическую карьеру, стать общенациональным лидером. Правда, историки отмечают большую инертность в его характере. У него не было той воли, которая характеризует сильную личность. Но вряд ли кто-то будет отрицать, что Леонид Ильич был личностью, и его детские годы — тому еще одно подтверждение. (s. 125)

Книha je nejen mozaikou životů, ale také lexikálních prostředků – najdeme tam výrazy užívané ve stylu vysokém i nízkém, např.:

- *незаурядный*
- *удальство*
- *дегенерат*
- *шпана*

2.2 Překladatelská metoda

Poté, co překladatel provede analýzu originálu a důkladně se s ním seznámí, přichází na řadu druhá fáze jeho práce, ve které si na základě určitého typu konzumenta vytvoří překladatelskou koncepci, ideový základ své tvůrčí metody (Levý, 2012, s. 60).

Rozhodla jsem se zvolit metodu věrnou, jejímž cílem je podle Levého přesná reprodukce předlohy (Levý, 2012, s. 82). Tuto volbu odůvodňuji povahou výchozího textu – jedná se o biografii, literaturu faktu, která vyžaduje přesný překlad zejména jedinečných prvků, jako jsou například reálie či jména.

Při překladu některých výroků, které jsou autorkou citovány, bylo potřeba přistoupit k metodě volné, aby mohl být zachován původní význam a původní funkce.

Během své práce jsem se zaměřovala na takové věci v textu, které by v našem prostředí mohly působit cize či nesrozumitelně, a různými způsoby jsem s nimi pracovala. Nicméně realie náležící cizí kultuře, kterých je v textu hojné množství, stále indikují, že se nejedná o dílo původně české.

2.3 Překladatelské posuny

Tuto kapitolu jsem sestavila na základě překladatelských posunů v přehledné a detailní klasifikaci V. N. Komissarova (Komissarov, 2002).

2.3.1 Lexikální posuny

Lexikální posuny popisují formální a obsahové vztahy mezi slovy a slovními spojeními v originálu a v překladu (Komissarov, 2002, s. 159). Mezi formální lexikální posuny Komissarov řadí transkripce, transliteraci a kalkování. Co se týče obsahových posunů, patří tam konkretizace, generalizace a modulace.

2.3.1.1. Formální lexikální posuny

Ve výchozím textu se vyskytuje celá řada vlastních jmen, ať už se jednalo o slavné osobnosti či nikoliv. Bylo tedy nutné hojně využívat **transkripce**, která se definuje jako převod zvukové podoby slova. Naopak transliterace je převod podoby grafické. Transkripce napomáhá správnému čtení textu; díky transliteraci si může čtenář snáz dohledat např. dotyčné umělecké dílo.

Při transkripce jsem používala tabulky dostupné na internetu. Problematickým bodem se stala jména, kde bylo třeba ověřit, zda se v nich vyskytuje *e*, nebo *ě*, protože to z jejich grafické podoby v ruském textu nelze jednoznačně určit. Známým příkladem takového jména je například *Хрущев* – *Chruščov*. V textu se rovněž objevila jména cizího původu, jako *Дарвин* či *Гюго*.

Zajímavé také bylo transkribovat jména gruzínského původu, kterých se v textu nachází hned několik (*Джугашвили*, *Капанадзе*, *Сулиашили* apod.) Ruský a český jazyk s nimi nakládají odlišně – v ruštině se tato jména neskloňují, setkáme se například s touto větou:

Это имя Иосиф Джугашвили позаимствовал из повести «Отцеубийца» грузинского писателя Александра Казбеги (1848 – 1893), где один из главных героев носит имя Коба. (s. 117)

V českém překladu je nutné skloňování, tedy:

Toto jméno Džugašvili převzal z knihy Otcovrah od gruzínského spisovatele Alexandra Kazbegiho (1848 – 1893), ve které se jeden z hrdinů jmenuje právě Koba.

Transkripci jsem dále použila v případě ruských názvů míst, které v češtině nemají svůj funkční ekvivalent; přepis jsem poté opatřila i pracovním překladem:

колхоз Красный Октябрь (s. 126) – kolchoz Krasnyj Okt'abr (Rudý říjen).

Transkribovala jsem také při převodu názvů děl. Pokud neexistuje oficiální český překlad, rozhodla jsem se daný název pracovním přeložit a do závorky jsem uvedla jeho transkripci z azbuky, např.:

«Ученические годы» (s. 107) – Školní léta (Učeničeskije gody)

Kalkování jsem použila při překladu výrazu ze strany 132 – *ООН*, tedy *Организация Объединенных Наций*. Čeština má pro tuto organizaci paralelní název – *Organizace spojených národů, OSN*.

Tento posun jsem rovněž použila při převodu určitých reálií z podkapitoly o Petru I., konkrétně se jedná o následující případy:

«потешные полки» (s. 103) – tzv. potěšné pluky.

потешная крепость (s. 103) – „potěšná“ pevnost

потешных подмосковных селах (s. 103) – „potěšné“ rezidenci pod Moskvou

«потешных ребяток» (s. 99) – přidělené kamarády

V prvním případě jsem v překladu doplnila „tzv.“ protože se tento výraz objevuje i v českých textech⁴. V dalších dvou jsem použila uvozovky, tyto názvy se v našem jazyce běžně nevyskytují, ale v textu stojí v blízkosti *potěšných pluků*, čtenář si tak může tyto tři případy

⁴ Například v publikaci Radomíra Vlčka *Kapitoly z ruských dějin 18. století: geneze a vývoj ruského impéria*, kapitola *Od moskevského státu k sankt petěrburskému impériu*, strana 41. Publikace je dostupná na https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/131140/Books_2010_2019_055-2014-1_5.pdf?sequence=1

spojit dohromady a danou skutečnost si představit. Ve čtvrtém případě jsem se z pragmatických důvodů rozhodla pro překlad opisem; výraz se nachází na samém začátku první vybrané podkapitoly a daný kalk se v češtině nevyskytuje.

Transliterace byla v tomto překladu použita v případě citací z gruzínštiny. Jelikož daný jazyk neovládám a tudíž neznám pravidla výslovnosti, rozhodla jsem se právě pro tento posun. Lze se domnívat, že účelem těchto citací je původní text ozvláštnit; zakomponovat do něho cizí jazyk ve známé podobě písma. Rozhodla jsem se postupovat stejně jako autorka.

— *Цапгала погона да...* — *начинал Сосо.*

— *Ой-да погона,* — *отвечали остальные и пускались в пляс. (s. 110)*

,*Capgala pogona da...* ‘začal Soso.

,*Oj-da pogona,* ‘odpovídali ostatní a dávali se do tance.

Dále jsem tento posun použila v případě převodu názvů děl. Pokud neexistuje oficiální český překlad, rozhodla jsem se daný název pracovníě přeložit a do závorky jsem z důvodu snazšího dohledání uvedla jeho transliteraci např.:

«*Ученические годы*» (s. 107) – *Školní léta* (Učeničeskije gody)

2.3.1.2 Obsahové lexikální posuny

Konkretizace představuje podle Komissarova užití takové jednotky cílového jazyka, která má ve srovnání s jednotkou výchozího jazyka užší význam. Užívá ve dvou hlavních případech – když má cílový jazyk pro vyjádření významu slova několik možností s užším významem a překladatel mezi nimi musí volit. Druhým případem konkretizace je situace, kdy z různých důvodů v textu cílového jazyka nelze užít stejně obecný ekvivalent (Komissarov, 2002, s. 161). Této definice jsem se během své práce držela.

Dále jsem výše zmíněný druh posunu využila v situacích, kde v ruštině chyběl přísudek či předmět, jak to dovoluje ruská gramatika. Jejich doplnění je v češtině obligatorní. Konkretizaci jsem také použila z důvodu větší přehlednosti textu.

Příklady konkretizace:

Домик сложен из грузинского плоского кирпича. (s. 106)

Domek, ve kterém Stalin vyrůstal, je postaven z gruzínských plochých cihel a má terasu s vyřezávaným dřevěným zábradlím.

V ukázce výše jsem užila konkretizaci, abych zlepšila návaznost mezi jednotlivými odstavci.

Následující úryvek ukazuje ten případ konkretizace, kdy je v cílovém jazyce nutné doplnit přísudek a předmět:

Убранство комнаты скромное: посредине — простой обеденный стол, покрытый белой скатертью; вокруг — четыре некрашеных деревянных табурета; на столе — глиняный кувшин для воды и медная керосиновая лампа. Слева, в простенке у окна, стоит тахта с двумя рукодельными покрывалами и ковравыми подушками. Рядом — сундук, в котором хранилось скромное имущество семьи; затем — кидобани — ящик для хранения хлеба. (s. 106)

Je zařízena skromně – jednoduchý jídelní stůl s bílým ubrusem, kolem čtyři nenatřené dřevěné taburety. Na stole hliněný džbán na vodu a měděná petrolejová lampička. Vlevo u okna je otoman se dvěma ručně vyráběnými přikrývkami a kobercovými polštáři. Vedle stojí truhla, kam rodina ukládala svůj skromný majetek. Dále tam můžeme najít tzv. kidobani; bedýnku na chléb.

Но Михаил Юрьевич Долгорукий испортил дело. (s. 102)

*Ovšem Michail Jurjevič Dolgorukij **mu** to pokazil.*

V následujících ukázkách jsem se přiklonila ke konkretizaci, protože by stejně obecný český ekvivalent v daném kontextu nefungoval:

Я помню этот разговор почти дословно потому, что подобное заявление слышал впервые в жизни и оно не могло не произвести огромного впечатления на ум ребенка, воспитываемого в строго религиозной обстановке». (s. 119)

*Ten rozhovor si pamatuju skoro slovo od slova, protože to bylo poprvé životě, kdy jsem něco takového slyšel. Na dítě vychované v silně věřící **rodině** to pochopitelně udělalo silný dojem.“*

Возвышение Нарышкиных было враждебно встречено родственниками царя по первой его жене — Милославскими. (s. 100)

***Posílení jejich moci** se silně nezamlouvalo Miloslavským, příbuzným cara ze strany jeho první manželky.*

Generalizace podle Komissarova označuje užití takové jednotky cílového jazyka, která má ve srovnání s jednotkou výchozího jazyka širší význam. Používáme ji v případech, kdy v cílovém jazyce dané konkrétní vyjádření neexistuje. Rovněž se pro ni může překladatel rozhodnout ze stylistických důvodů (Komissarov, 2002, s. 161, 162).

Ve svém překladu jsem se vedle výše zmíněného rozhodla generalizovat, abych se vyhnula přílišnému opakování slov, a také z pragmatických důvodů.

Příklady generalizace za účelem vyhnutí se opakování slov:

*Иосиф научился отлично рисовать, хотя в те годы в училище **рисованию** нас не обучали. Помню нарисованные им портреты Шота Руставели и других грузинских писателей. (s. 113)*

*Josif se naučil krásně malovat, ačkoliv jsme **takový předmět** neměli. Pamatuju si, jak maloval portréty různých gruzínských spisovatelů, mezi kterými byl například Šota Rustaveli.*

Детство Иосифа Сталина

*21 декабря 1879 года в грузинском городе Гори родился и **провел свое детство** до 1883 года Иосиф Виссарионович Джугашвили (Сталин). До рождения Сосу у сапожника Виссариона Ивановича умерло трое детей. (s. 106)*

DĚTSTVÍ JOSIFA STALINA

*Josif Vissarjonovič Džugašvili (Stalin) se narodil 21. prosince 1879 v gruzínském městě Gori, kde **žil** až do roku 1883. Narodil se do rodiny obuvníka Vissarona Ivanoviče, kterému do té doby zemřely tři děti.*

Příklady generalizace z pragmatických důvodů:

*В девять лет Леонида Ильича приняли в подготовительный класс **Каменской мужской классической гимназии**, что было в те времена большой редкостью — детей рабочих прежде в гимназию вообще не допускали. (s. 124)*

*Když bylo Leonidu Ijličovi devět let, nastoupil do přípravné třídy na **místním klasickém chlapeckém gymnáziu**, což byla v té době velká vzácnost – děti pracujících tehdy na gymnázia vůbec nebyly přijímány.*

*Ее мечтой было, чтобы Сосо стал учителем и чтобы они из своей полутемной **сакли перебрались** когда-нибудь в просторные, светлые комнаты. (s. 111)*

*Snila o tom, že se stane učitelem a že **se přestěhují** do něčeho prostornějšího a světlejšího.*

*Владимир Ильич Ульянов родился в Симбирске 22 апреля 1870 года и был третьим ребенком в семье **инспектора народных училищ**. (s. 105)*

*Vladimir Ilič Uljanov se narodil 22. dubna 1870 v Simbirsku (dnešním Uljanovsku) jako třetí dítě do rodiny **školního inspektora**.*

V následující ukázce byla použita generalizace, protože zvýrazněná ruská slova nemají v češtině svůj přesný protějšek:

*В поселке имелись две православные **церкви**, католический **костел**, лютеранская **кирха** и еврейская синагога. (s. 123)*

*V jejich čtvrti stály dva pravoslavné **kostely**, jeden katolický, jeden luteránský a jedna synagoga.*

Pro generalizaci jsem se během překládání rozhodla také ze stylistických důvodů, např.:

*Из-за больных глаз его возили к одному из лучших русских окулистов на все Поволжье, — казанскому профессору Адамюку, который на дне его левого глаза обнаружил **изменения, главным образом врожденного характера**. (s. 105)*

*Квůli jeho nemocným očím ho vozili k jednomu z nejlepších očních lékařů v Povolží, ke kazaňskému profesorovi Adamjukovi, který si všiml, že má Lenin v levém oku **vrozenou vadu**.*

Любившая его до безумия мать, несмотря на свой ограниченный заработок, не скупилась на одежду Сосо. (s. 118, 119)

*Jeho matka ho nadevšechno zbožňovala a **nešetřila na něm**, ačkoliv nevydělávala moc peněz.*

*Весной 1900 года Сергей Хрущев решил перебраться на юг, **на заработки**. (s. 121)*

*Na jaře roku 1900 se Sergej Chruščov rozhodl přestěhovat na jih, **kvůli penězům**.*

*Договорились **драться** после уроков. (s. 130)*

*Vrátil mu to a domluvili se, že si to po škole **hezky vyřídí**.*

Modulaci Komissarov popisuje jako záměnu slova či slovního spojení, jehož význam lze logicky vyvodit z významu ve výchozím jazyce (Komissarov, 2002, s. 162). I zde rozlišujeme posuny obligatorní a ty, pro které se překladatel z různých důvodů rozhodl dobrovolně.

Ve svém překladu jsem se pro modulaci rozhodla v případech, kdy by doslovný překlad daného úseku výchozího jazyka v jazyce cílovém nefungoval dobře, např.:

*С детства **жизнь** Ельцина часто **оказывалась** под угрозой. (s. 128)*

*Už od dětství **byl Jelcin** často v ohrožení života.*

*Но веками же **бедность не покидала** людей, иначе не пришлось бы отцу уходить на заработки из родных мест. (s. 123)*

*Ale **lidé byli stále chudí**, jinak by otcové nemuseli kvůli práci opouštět svá rodiště.*

*Затем, размахивая им в воздухе, обегал стоявших по кругу и хлопал их поясом по ногам до тех пор, пока **следующий пояс не попадал в его руки**. (s. 110)*

*Potom tím páskem začal mávat ve vzduchu, obíhal hráče, co stáli v kruhu, a švihal je po pohách, dokud **se nezmocnil dalšího pásku**.*

*Прежде Зотов был приказным дьяком и при назначении к Петру подвергся экзамену: читал и писал в присутствии царя и **получил одобрение как самого государя**, так и известного общественного и церковного деятеля, писателя, проповедника Симеона Полоцкого. (s. 99)*

*Do té doby Zotov pracoval jako vedoucí úředník. Než začal Petra vyučovat, musel podstoupit zkoušku, při které četl a psal za carovy přítomnosti. **Spokojený s ním byl jak sám vládce, tak i známý společenský a církevní činitel, spisovatel a kazatel Simeon Polockij.***

*Он горячо дискутировал с ними, критиковал взгляды Жордания. **Это всех захватило.** (s. 115)*

*Divoce s nimi debatoval a kritizoval názory, které zastával politik a novinář Noe Žordanija. **Všichni z toho byli bez sebe.***

*В ответ на ее вопрос о местонахождении помпончика Путин и сидевший с ним за одной партией Дворников честно признались, что на перемене **играли помпончиком в футбол.** (s. 130)*

*Ti se jí přiznali, že si z **té bambulky** o přestávce **udělali fotbalový míč.***

Modulaci jsem rovněž použila v případě systému známkování a pater, kdy by byl doslovný překlad v cílovém jazyce chybný; oba jazyky tyto dva aspekty nahlížejí jinak:

*— Ну-ка, пусть только попробует теперь Лавров поставить тебе **двойку!** — говорил он ученику. (s. 110)*

*,Tak, a ať si teď Lavrov zkusí dát ti **pětku!**' říkával žákovi.*

*В советское время семья Брежневых переехала на улицу Пелина, получила двухкомнатную квартиру **на первом этаже** в новом заводском доме. (s. 124)*

*За Советского союза се Брежневови přestěhovali do Pelinovy ulice, kde dostali dvoupokojový byt **v přízemí** nového továrního domu.*

2.3.2. Gramatické posuny

Gramatické posuny dělíme na doslovný překlad, členění vět, spojení vět a gramatické změny (Komissarov, 2002, s. 162, 163).

Doslovný překlad, jinými slovy záměna syntaktické struktury výchozího jazyka analogickou strukturou cílového jazyka, byl v mé práci použit na několika místech; převážně jsem se k tomuto posunu snažila neuchylovat, zejména kvůli rozdílnému fungování obou jazyků, aktuálnímu členění větnému či z důvodů stylistických – mohlo by např. docházet k přílišnému opakování slov.

Владимир Путин родился в 1952 году в Ленинграде. (s. 129)

Vladimir Putin se narodil roku 1952 v Leningradu.

Правда, авторы новой книги для школьников не врут — Путин действительно был хорошим товарищем и много работал. (s. 132)

Je potřeba podotknout, že se autoři této knihy pro děti nepletou – Putin skutečně byl opravdovým kamarádem a hodně pracoval.

V textu se nenachází vysoká koncentrace složitých souvětí, která by byla bez rozdělení nesrozumitelná. Z toho důvodu jsem k **členění vět** přistupovala minimálně:

Вскоре произошел окончательный разрыв матери с отцом, тот переехал в Тифлис, где в неизвестности умер в ночлежке и был похоронен за казенный счет». (s. 107)

Brzy nato došlo k poslední potyčce mezi jeho rodiči, otec poté odjel do Tiflisu, dnešního Tbilisi, kde zemřel v jedné noclehárně. Jelikož se nevědělo, o koho se jedná, byl pohřben na státní náklady.“

Одно время пресса много внимания уделяла тому, что в Санкт-Петербурге по инициативе местного отделения «Единства» тиражом десять тысяч экземпляров была выпущена книга для учащихся начальных классов, посвященная Конвенции ООН о правах ребенка. (s. 132)

Jednu dobu se média hodně soustředila na knihu o Úmluvě OSN o právech dítěte určenou pro mladší školáky, jejíž tisk iniciovala místní pobočka politického hnutí Jedinstvo. Náklad činil deset tisíc kusů.

Spojení vět bylo v překladu používáno poměrně hojně. Ve výchozím ruském textu se často vyskytuje několik vět jednoduchých či krátkých souvětí za sebou, což by v českém textu mohlo působit rušivě.

И мы старались вовсю, так что никто не мог против нас устоять.

Победа неизменно была на нашей стороне. (s. 109)

A my jsme pro vítězství dělali první poslední, bylo na naší straně.

Он стал читать Маркса. Организовал кружок и сам руководил им. (s. 114)

Začal číst Marxe a založil si svou vlastní skupinu.

И тем не менее, отлучение из родного дома было для ребенка травмой. Миша воспринял это как предательство со стороны отца и матери. (s. 126)

Chlapci nicméně odloučení způsobilo trauma, vnímal to od matky s otcem jako zradu.

Пантелея Ефимовича вскоре освободили, но из-за ареста деда ребенок перенес шок. Мишу стали избегать его бывшие друзья. (s. 126)

Pantěleje Jefimoviče brzy propustili, ale Miša z toho dostal šok a začali se mu vyhýbat kamarádi.

Однажды кто-то из местных дал Вовке подзатыльник. Тот врезал сдачи. Договорились драться после уроков. (s. 130)

Jednou dostal od někoho ze školy pohlavek. Vrátil mu to a domluvili se, že si to po škole hezky vyřídí.

Gramatické záměny se dělí na záměnu gramatické kategorie, slovního druhu, větného členu a typu věty (Komissarov, 2002, s. 164). Tyto posuny souvisí s odlišným fungováním výchozího a cílového jazyka a také s územ.

Záměna gramatické kategorie

- Změna jmenného rodu

В Гори в то время проживали трое грузинских писателей: С. Мгалоблишвили, Н. Ломоури и Мелания (Натадзе) — автор «Бнело». (s. 111)

V Gori tehdy žili tři gruzínští spisovatelé. S. Mgaloblišvili, N. Lomuori a Melanija (Natadze) – autorka díla Bnelo.

- Změna slovesného rodu

Милославские дали знать в стрелецкие слободы, что изменники задушили царя Ивана. (s. 101)

Miloslavští střelce informovali, že car Ivan byl zavražděn zrádci, Naryškinovými, a povolali je do Kremli.

- Změna čísla

Воспоминания сестры, семейная переписка свидетельствуют о рано проявившейся воле и настойчивости — с детства он привык добиваться своего, принуждая людей делать то, что ему требовалось, зачастую неадекватными методами. (s. 106)

Anniny paměti a rodinná korespondence ukazují, že Lenin začal brzy projevovat svoji vůli a byl tvrdohlavý, od dětství si zvykl dosahovat svého, nutil lidi dělat, co zrovna potřeboval, a to často ne zcela vhodným způsobem.

- Změna času

Он предпринимает маневры и небольшие походы, на Яузе строится потешная крепость (1685 г.), названная Пресбургом. (s. 103)

Podnikal různé manévry a menší pochody, na řece Jauze se budovala „potěšná“ pevnost jménem Presburg (1685).

- Změna pádu

Мать Сосо, Екатерина, гордилась умом и способностями своего сына. (s. 111)

*Sosova matka, Jekatěrina, **byla na svého chytrého a šikovného syna rušná.***

Záměna slovního druhu

- Verbum – substantivum

*В предисловии к «Морскому Регламенту» сам Петр рассказывает, что князь Яков Долгорукий привез ему в подарок из-за границы астролябию, и никто не знал, как сладить с иностранным инструментом; тогда нашли Петру знающего человека, голландца Франца Тиммермана, который объяснил, что для употребления астролябии **нужно знать** геометрию и иные науки. (s. 104)*

*V úvodu Námořnického řádu (Morskoj reglament) Petr vzpomíná, jak mu Jakov Dolgorukij přivezl ze zahraničí astroláb a nikdo netušil, jak se s ním má zacházet. Pro Petra tenkrát sehnali odborníka, Nizozemce Franze Timmermana, který věděl, že pro používání astrolábu **je nezbytná znalost** geometrie a jiných vědních disciplín.*

- Verbum – adjektivum

*Уже тогда Сосо научился **хитрить**, избегая встреч с пьяным отцом. (s. 107)*

*Už tenkrát byl Soso **mazaný** a otci se vyhýbal.*

- Substantivum – pronomen

*К огорчению **матери**, кораблестроение увлекало Петра больше, чем дворцовые дела. (s. 104)*

*K **jejímu** vzteku ho loď zajímaly víc než dvorní povinnosti, rozhodla se ho tedy oženit s Jevdokijí Fjodorovnou Lopuchinovou, aby se usadil.*

- Substantivum – verbum

По воспоминаниям П. Талаквадзе: (s. 116)

P. Talakvazdze vzpomíná:

- Substantivum – adjektivum

*С детства в Ельцине были видны черты лидера, неординарной личности, однако очень сильны в его характере были **истеричность, обидчивость, упрямство и неуравновешенность.***
(s. 129)

*Od dětství na něm bylo vidět, že má předpoklady k tomu stát se vůdcem, byla to neobvyčejná osobnost. Byl velmi **hysterický, nedůtklivý, tvrdohlavý a nevyrovnaný.***

Záměna větného členu

- Podmět – předmět

*Действительно, этот **глаз** очень плохо видел вдаль. (s. 105)*

*Tímto **okem** chlapec pochopitelně velmi špatně viděl na dálku.*

- Předmět – podmět

*Сначала **нас** заставляли молиться, потом мы пили чай, после звонка шли в класс. (s. 113)*

*Vstávali jsme v sedm hodin ráno, nejprve **jsme se museli pomodlit**, potom jsme si vypili čaj a po zvonění šli do třídy.*

- Přívlastek – příslovečné určení času

*Владимир Владимирович был **поздним** ребенком: двое старших детей умерли во время ленинградской блокады. (s. 129, 130)*

*Vladimir Vladimirovič se svým rodičům narodil až **později**, jeho dva starší sourozenci zahynuli během blokády Leningradu.*

Záměna typu věty

В детстве Володя отличался шумным характером и желанием разрушать. (s. 105)

Кdyž byl Lenin malý, často se projevoval velmi hlasitě a pořád by něco rozbíjel.

V příkladu výše nám v cílovém jazyce vzniklo souvětí podřadné, s vedlejší větou příslovečnou časovou.

Любившая его до безумия мать, несмотря на свой ограниченный заработок, не скупилась на одежду Сосо. (s. 118, 119)

Jeho matka ho nadevšechno zbožňovala a nešetřila na něm, ačkoliv nevydělávala moc peněz.

V tomto případě se v cílovém jazyce objevuje opět souvětí podřadné; s vedlejší větou příslovečnou přípustkovou.

Tématu změn vět se v této práci věnuji ještě v sekci *spojení vět a členění vět* na straně 45 až 46.

2.3.3 Lexikálně-gramatické posuny

Mezi lexikálně-gramatické posuny řadíme antonymický překlad, opisný překlad a kompenzaci (Komissarov, 2002, s. 165). Pod pojmem antonymický překlad rozumíme překlad negativní jednotky v kladnou jednotku či naopak. Opisný překlad znamená záměnu jednotky výchozího jazyka slovním spojením cílového jazyka, které vysvětlí její význam. Při kompenzaci dochází k převodu určitých prvků výchozího jazyka jinými prostředky cílového jazyka; může se tak dít na různých místech.

(Komissarov, 2002, s. 165, 166)

Antonymický překlad jsem během použila několikrát, v případech, kde se v ruštině objevovala záporná předpona či částice typu *не* a *без*. Dále jsem se k tomuto posunu přikláněla ze stylistických důvodů.

Таким образом, еще не возмужавший Петр стал свидетелем и участником кровавой бойни, где были преданы жуткой смерти его родные и сторонники. (s. 102)r

Dospívající Petr se tak stal svědkem a účastníkem krveprolití, ve kterém jeho příbuzní a spojenci našli strašlivou smrt.

Он был уже не таким, как раньше, прилежным учеником. (s. 115)

*Ale tady evidentně nastal zlom. **Změnil se**, už to nebyl ten pilný student jako dřív.*

Но правление ее было слабым, так как не хватало преданных людей и помощников. (s. 101)

*Na Petra dohlížela jeho matka, carevna Natálie Kirillovna, ovšem jako vládkyně **nebyla silná**; neměla kolem sebe dost věrných.*

Детство Бориса Ельцина было, как он сам писал, трудным и безрадостным. (s. 128)

*Jelcinovo dětství bylo podle jeho vlastních slov těžké a **smutné**.*

Opisný překlad jsem ve svém překladu použila z důvodů pragmatických a stylistických:

*Брежнев вспоминает также огромное количество тракторов и **казенных винных лавок**.(s. 123)*

*Brežněv si vybavoval také celou řadu hospod a **klasických ruských vináren**.*

*Дом был очень хлебосольный, здесь любили **гостей**. (s. 124)*

*Obyvatelé domu byli velmi pohostinní, byli rádi, **když k nim někdo přišel na návštěvu**.*

Kompenzace nebyla použita ani jednou.

2.3.4 Pragmatické adaptace

Pod pojmem pragmatické adaptace rozumíme doplňování chybějících informací do textu, které adresátovi zajistí adekvátní pochopení překladu (Komissarov, 2002, s. 137).

Do svého překladu jsem doplnila informace související s geografickými a kulturními reáliemi a také zkratkami, např.:

По свидетельству Вадима Кожина, отец Ленина был очень религиозным человеком. (s. 106)

*Leninův otec byl podle **literárního vědce** Vadima Kožinova velmi zbožným mužem.*

Д. Сулияшвили в книге «Ученические годы» рассказал о своих встречах с И. Джугашвили во время их учебы в Горийском духовном училище. (s. 107)

***Spisovatel** D. Suliašvili ve své knize Školní léta (Učeničeskije gody) vzpomíná, jak se Stalinem chodil do církevní školy:*

Особенно увлекался он повестями о сказочных приключениях Карамана и других народных героев. (s. 111)

*Преdevším ho zajímala pohádková dobrodružství **postavy jménem** Karaman a jiných národních hrdinů.*

Я, будучи уроженцем Мегрелии, произносил грузинские слова с акцентом. (s. 112)

*Яá, jakožto rodák z Megrelie (**území na západě Gruzie, kde lidé hovoří svým jazykem – pozn. překl.**), jsem měl při vyslovování gruzínských slov přízvuk.*

Помню даже его зимний башлык домашнего изготовления. (s. 119)

*Ybavuji si také jeho ručně dělaný zimní bašlyk (**typická kavkazská kapuce se šálou – pozn. překl.**).*

16 апреля 1912 года Хрущев стал одним из руководителей забастовки, протестовавших против расправы над рабочими на ленских приисках. (s. 122)

*16. dubna 1912 stanul spolu s dalšími v čele stávký, ve které se protestovalo proti přísným trestům vůči lidem pracujícím na nalezištích drahých kovů **blízko řeky Leny.***

Конечно, мы не догадывались, что лучший из наших учителей — большевик, подпольщик, и узнали об этом позднее, когда деникинцы расстреляли его». (s. 125)

Tedy by nás samozřejmě nenapadlo, že náš nejmilejší učitel je bolševik a ilegální pracovník. Dozvěděli jsme se to až po nějaké době, když ho carští vojáci pod velením Děnikina zastřelili.“

В 1950 году окончил школу и поступил на юридический факультет МГУ. (s. 125)

*Roku 1950 dokončil školu a nastoupil na právnickou fakultu **Lomonosovovy univerzity**.*

По воспоминаниям учителей, он не участвовал в школьных КВНах, не побеждал на городских олимпиадах. (s. 129)

*Poznámka pod čarou: „**Klub vesjolých i nachodčivých**“ (**Klub vtipných a pohotových**) je humoristická televizní soutěž, kde proti sobě stojí dva týmy a soupeří v různých disciplínách.*

Многие усмотрели в этих строках намек на формирование нового культа личности, сравнили с теми текстами из букварей, которые в советские времена повествовали о юном Владимире Ильиче. (s. 132)

*Hodně lidí v tom vidělo nový kult osobnosti a srovnávali knihu se sovětskými slabikáři, které vyprávěly o mladém Vladimiru Iljiči **Leninovi**.*

2.4 Další překladatelské problémy

2.4.1 Reálie spojené s Gruzii

Ve výchozím textu se vyskytuje velké množství reálií spojených s Ruskem, jako například různé zeměpisné názvy, kulturní prvky a podobně. Když se ohlédneme na cílového čtenáře, můžeme předpokládat, že mu výše vyjmenované nebude činit při porozumění žádné větší potíže.

Jiná situace může nastat v případě reálií gruzínských, respektive kavkazských. V kapitole věnované dětství Stalina se jich vyskytuje celá řada a je potřeba s nimi nakládat

velmi pečlivě a opatrně. Při překladu jsem se snažila maximálně vycházet vstříc cílovému čtenáři, pro kterého to pravděpodobně budou věci nové a neznámé. Hodně jsem se uchylovala k vnitřním vysvětlivkám, které v případě daného textu nijak nenarušují uměleckou stránku díla, či dokonce ke generalizaci.

Ve výše zmíněné kapitole se dokonce nachází dvě krátké promluvy v gruzínštině a jedno oslovení. Tento problém jsem konzultovala s rodilými mluvčími daného jazyka a po pečlivé úvaze a s vědomím rizika chyby jsem se rozhodla výše zmíněné transliterovat podle jejich přepisu v azbuce do latinky. Pro transliteraci jsem se v tomto případě rozhodla z toho důvodu, že gruzínštinu neovládám, neznám pravidla výslovnosti apod. Dalším důvodem bylo srovnání cílového čtenáře překladu a cílového čtenáře originálu – předpokládám, že ani pro jednoho z nich není znalost gruzínštiny typická; můžeme se domnívat, že autorka chtěla text ozvláštnit.

Příklady gruzínských reálií v textu a mých překladatelských řešení:

Вскоре произошёл окончательный разрыв матери с отцом, тот переехал в Тифлис, где в неизвестности умер в ночлежке и был похоронен за казенный счет». (s. 107)

*Brzy nato došlo k poslední potyčce mezi jeho rodiči, otec poté odjel do Tiflisu, **dnešního Tbilisi**, kde zemřel v jedné noclehárně.*

Я, будучи уроженцем Мегрелии, произносил грузинские слова с акцентом. (s. 112)

*Já, jakožto rodák z Megrelie (území na západě Gruzie, kde lidé hovoří svým jazykem – **pozn. překl.**), jsem měl při vyslovování gruzínských slov přízvuk.*

Помню даже его зимний башлык домашнего изготовления. (s. 119)

*Vybavuji si také jeho ručně dělaný zimní bašlyk (**typická kavkazská kapuce se šálou – pozn. překl.**).*

Ее мечтой было, чтобы Сосо стал учителем и чтобы они из своей полутемной сакли переехали когда-нибудь в просторные, светлые комнаты. (s. 111)

*Snila o tom, že se stane učitelem a že se přestěhují do **něčeho** prostornějšího a světlejšího.*

– *Coco, genaцvале, я буду с тобой! Cоcodжан, дорогой!... (s. 109)*

*,Soso, **genacvale**, já s tebou budu v týmu! Soso, prosím!‘*

Потом мы пели, танцевали лекури.

— *Цаггала погона да... — начинал Coco.*

— *Ой-да погона, — отвечали остальные и пускались в пляс. (s. 110)*

*Pak jsme začali tancovat **lezginku** a **gruzínsky** zpívat:*

,Carpala pogona da...‘ začal Soso.

,Oj-da pogona,‘ odpovídali ostatní a dávali se do tance.

Он горячо дискутировал с ними, критиковал взгляды Жордания. (s. 115)

Divoce s nimi debatoval a kritizoval názory, které zastával politik a novinář Noe Žordanija.

2.4.2 Přechodníkové vazby

Překlad přechodníkových vazeb se ukázal být jistým překladatelským problémem. Přechodníky označují buď děje probíhající současně, nebo děje, kdy jeden předchází druhému. Oba dva jazyky se k jejich užívání staví rozdílně, zatímco v ruštině se vyskytují běžněji, v češtině nesou silný příznak knižnosti, je proto vhodnější se jich vyvarovat.

Níže jsou uvedena má překladatelská řešení některých přechodníkových vazeb:

***Услышав** о приближении стрельцов, во дворце собрались бояре, бывшие в Кремле, и патриарх. (s. 102)*

***Кdyž se** o tom kremelští bojaři a patriarcha **dozvěděli**, svolali radu, na které rozhodli, že střelcům Ivana i Petra ukážou, aby je přesvědčili, že k žádné zradě či nepokojům na dvoře nedošlo.*

***Унав** от досады бился головой об пол. (s. 105)*

***Jakmile k tomu došlo**, vzteky mlátil hlavou o podlahu.*

*Ни в чем никому он не уступал первенства, любого слабого игрока из своей группы так воодушевлял, что тот играл, **не щадя** сил. (s. 109)*

*Nikomu neustupoval a jakéhokoliv slabého hráče ze svého družstva dovedl tak povzbudit, že potom hrál **jedna báseň**.*

*Что касается обрусевшего дегенерата, коварного иеромонаха Димитрия Абашидзе, то этот кахетинский князь, **будучи** еще совсем **молодым**, принял монашество и надел рясу. (s. 117)*

*Co se týče toho zákeřného jeromonacha Dimitrije Abašidzeho, kněze z Kachetie, toho rusáckýho hajzla, ještě **jako mladý** vstoupil do mnišského řádu a oblékl si hábit.*

*V odpověď na její otázku o umístění pompončika Путин и **сидевший** с ним за одной партией Дворников честно признались, что на перемене играли помпончиком в футбол. (s. 130)*

*Zeptala se Putina a jeho **sousedu** z lavice Dvornikova, jestli o tom něco nevědí. Ti se jí přiznali, že si z té bambulky o přestávce udělali fotbalový míč.*

2.4.3 Promluvy osob

V knize se nachází celá řada promluv různých, se kterými je nutno při překladu správně naložit. Často se jedná o dětskou mluvu nebo se v daných promluvách vyskytují hovorové prvky. V překladu se výše zmíněné pochopitelně nesmí ztratit, je potřeba správně odhadnout míru a přeložit dané výpovědi co nejpřesněji. V těchto místech jsem se uchýlila k překladatelské metodě volné, aby mohly příslušné promluvy správně fungovat i v českém jazyce.

Příklady výroků a mých překladatelských řešení:

— Смотри, какой сильный, чертенок, еще, чего доброго, поборешь меня, — приговаривает шутя. (s. 111)

,Teda, ty jsi pořádné zvíře, a jakou máš sílu. Za chvíli mě přepereš, ‘ povídal z legrace.

— Ну-ка, пусть только попробует теперь Лавров поставить тебе двойку! — говорил он ученику. (s. 110)

„Tak, a ať si teď Lavrov zkusí dát ti pětku!“ říkával žákovi.

— Молодец, Сосо, молодец! Так его, так!.. (s. 110)

„Správně, Soso, správně! Tak se na něj musí, přesně...!“

— Смотри! Вот он! (s. 108)

„Koukej! To je on!“

«У Путина была гопницкая школа. Восемилетка. Мои родители, будучи интеллигентными людьми, считали, что в восьмилетке учатся одни гопники. (s. 130)

„Škola číslo 281, do které Putin chodil, byla plná pacholků. Osmiletka. Moji rodiče byli inteligentní lidé, říkali, že do osmiletok chodí samí lumpové.

2.4.4 Opakování slov

Během své práce jsem se ve výchozím textu setkala s častým opakováním slov, které je v českém textu nepřipustné. Jednalo se především o slovesa pohybu, názvy, jména, osoby či verba dicendi. Snažila jsem se proto výše zmíněná slova různými způsoby obměňovat (*matka* – *taminka*), nahrazovat podstatná jména příslušnými zájmeny apod.

Příklad opakování slov v jednom úseku textu a moje překladatelské řešení:

*После двух лет такой жизни Михаил снова **пошел** в школу. А **придя** из нее, решил, что больше туда не **пойдет**. Мать заплакала, собрала какие-то вещички и ушла. **Вернулась** вечером без вещей, но с целой стопкой книг. Михаил **стать** читать, увлекся и снова **пошел** в школу, где учился на «отлично».*

*Воспитывала Михаила Сергеевича мать. Отец писал с фронта, давал советы. Именно по его совету Михаил **вернулся** в школу. (s. 126, 127)*

Po dvou takto strávených letech se Michail do školy **vrátil**, ale ještě ten samý den **prohlásil**, že už tam **nevkročí**. Rozplakal tím svou matku, která si sbalila pár věcí a odešla. **Objevila** se večer a místo oněch věcí přinesla celou hromadu knih. Chlapec je začal číst, zalíbilo se mu to a **začal** do školy zase **chodit**, měl samé jedničky.

Michaila Sergejeviče tedy vychovávala matka, otec psal z fronty dopisy, ve kterých rodině radil. Právě díky němu se Michail zase **vrátil** do školy.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit adekvátní, funkčně ekvivalentní překlad části vybrané kapitoly z knihy *Rossijskije voždi v borb'e, ljubvi i smerti*. Zmíněná kapitola obsahuje životopisy předních ruských a sovětských politiků z doby jejich dětství. Autorka se zaměřuje na jejich povahové vlastnosti, zážitky, rodiny a podobně.

Tuto kapitolu i knihu jsem si pro bakalářskou zvolila ze dvou důvodů; zajímají mě moderní dějiny, konkrétně 20. století, se kterým jsou všichni popisovaní muži nějakým způsobem spjati. A možnost podívat se ne na jejich politické kariéry, ale do dětství, mi přišla velmi atraktivní a netypická. Domnívám se, že i pro českého čtenáře může být tento netradiční pohled velice zajímavý.

Komentář bakalářské práce se zaměřuje na hlavní překladatelské posuny a problémy, ke kterým v průběhu psaní docházelo.

Tato práce mi v plném rozsahu ukázala, co všechno obnáší povolání překladatele. Jedná se o velmi složitou a komplexní činnost, je nutné pečlivě pracovat s veškerými detaily a vše si ověřovat a dohledávat. Rozhodně bych se překládání ráda věnovala i v budoucnu a dál se v něm zdokonalovala.

Bibliografie

Primární zdroj

RYBAS, Jekaterina Svjatoslavovna. *Rossijskije voždi v borb'e, ljubvi i smerti*. Moskva: OLMA-PRESS, 2002, ISBN 5-224-04020-5.

Kniha je dostupná v elektronické verzi z:

https://royallib.com/read/ribas_ekaterina/rossiyskie_vogdi_v_borbe_lyubvi_i_smerti.html#0

Sekundární zdroje

KOMISSAROV, Vilen Naumovič. *Sovremennoje perevodovedenije*. Moskva: ETS, 2002, ISBN 5-93386-030-1.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012, ISBN 978-80-97561-15-7.

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Translated from the German by Christiane Nord and Penelope Sparrow. Amsterdam/Atlanta GA, Rodopi, 1991, ISBN 90-5183-311-3.

JAKOBSON, Roman. *Lingvistika a poetika*. Jinočany: H+H, 1995. ISBN 8085787830.

HOUŽVIČKOVÁ, Milena, HOFFMANNOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9.

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

SLOUKA, David. *Literatura faktu v českých online médiích v letech 2015–2018*. Praha, 2018. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky, 3. 9. 2018

Terciální zdroje

LiveLib [online]. 2006-2020. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/>

KARLÍK, Petr et al.: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2018. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

Ústav českého národního korpusu. Český národní korpus [online]. 1994. Dostupné z: <https://korpus.cz/>

Seznam slovník [online]. 1996–2020. Dostupné z: <https://slovník.seznam.cz/>

ABZ slovník českých synonym [online]. 2008–2020. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz/>

Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka [online]. 2008–2020. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Naše řeč [online]. Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR. 1916–2020. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/>

Грамота.ру [online]. 2000–2020. Dostupné z: <http://gramota.ru/>

Gramatik.ru [online]. Dostupné z: <http://gramatik.ru/>

Российское военно-историческое общество. История.рф [online]. 2013–2020. Dostupné z: <https://histrf.ru/>

VLČEK, Radomír. *Kapitoly z ruských dějin 18. století : geneze a vývoj ruského impéria*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6930-5

Проза.ру [online]. 2000–2020. Dostupné z: <https://proza.ru/>

SŮVA, Lubomír: *Figury a tropy* [online]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2007/LJBcA11/Figury_a_tropy.pdf

Ruský jazyk.cz [online]. Dostupné z: <http://ruskyjazyk.cz/transkripce/>

Google. Google Maps [online]. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps>

Logo na úvodní straně staženo z:

Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Univerzita_Karlova

Přílohy